

Та коли слідом за винесенням догани приймали до колективу Пірогова, Ягорові Ягоровичу всередині в грудях щось ворухнулося й відчувся біль. Хлопець ледарював, псував скло, і його забирають до колективу, його вже визнали за придатного! А старого за ширість карають.

— У мене є питання, — підвівся Ягор Ягорович. — Тому, що я непридатний, то прошу звільнити мене з бригадира й оберіть когонебудь кращого.

Знову почали говорити про Ягора Ягоровича. І, що за чорт, усі—розхвалюють, кажуть, що він гарний чоловік і кращого бригадира не знайти. Ніби умовилися хвалити. Зрозумій, як хоч—б'ють і по голові гладять. Голосували ще раз, знову доручили бригадирувати надалі. Гаразд, так хай і буде, тільки дивно, чудний час настав.

Ягорові Ягоровичу після цієї історії часом було ніяково, притих, та все це пройшло, стерлося, і його бадьорий, ще дзвінкий голос можна чути в цеху щодня.

Артемівське. „Забой“.

КОСТЬ КОШЕВСЬКИЙ

ШІСТЬ ТИСЯЧ ПІДСУДІВ

КІНОСЦЕНАРІЙ НА 6 РОЗДІЛІВ

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Пам'ятник Ленінові коло заводу або на території заводу. Традиційне й розповсюджене зображення Леніна на ввесь зріст з простягнутою вперед рукою. Пам'ятник поволі повертається довкола своєї осі.

Пам'ятник ближче. Повільний відбіжний рух зупиняється. Видко найбільшу експресію простягнутої вперед руки, що вказує.

Пам'ятник ще ближче. Лише деталь голови і простягнута рука.

Завод. Територія, корпуси, цехи всередині, машиніві спорудження, варстати. Робітники.

Пам'ятник. Рух — простягнена рука зупиняється на іншому пункті.

Деталь вивіски: „Паровозобудівельний...“.

Завод. Складальний цех.

Пам'ятник. Рух, темп якого дозволяє прочитати...

...деталь вивіски: „імени Леніна“.

Завод. Кладовище браку. З іржавого паровозного казана вилазить зачучвірений робітник-чорнороб... Підтягує штани, підперізується ремінцем. Поволі йде, меланхолійно поплывуючи.

Деталь вивіски: ... „завод імени Леніна“.

На гайковому варстаті працює молода робітниця. Біля неї стовбичать двоє робітників напівхуліганського типу. Заважають жінці працювати. „Ухажують“. Жируючи, один з них методично смика жінку за поворозочку від прозодягу. Жінка якийсь час терпить, зрештою не витримує, різко повертається, щоб ударити нахабу, але „ухажор“ в контр її рухові, демонструє відомий хуліганський „прийомчик“: рвучко нахиляється до жінчиної спідниці і... не доконавши руху... чухає собі коліно. Жінка інстинктивно відступає. „Ухажори“ мило регочуть.

Деталь вивіски:

„ПАРОВОЗОБУДІВЕЛЬНИЙ ЗАВОД ІМЕНІ ЛЕНІНА“.

Кочегарка. Коло одного з казанів тривога. Казан протікає. Кочегари стривожені. Особа з технічного догляду насмішкувато заспокоює. Серед кочегарів обурення.

Вивіска:

„ВРНГ УСРР. ПАРОВОЗОБУДІВЕЛЬНИЙ ЗАВОД
ІМЕНІ ЛЕНІНА“

Збирання паровоза. Працює ударна комсомольська бригада. Швидкий енергійний темп. Раптом бригадир

160 Кравченко, худорлявий, високий на зріст із запалими грудьми, нервовим обличчям — зупиняє працю. Тривожно розглядає механізм, що його досі припасовували. Кравченко гнівно витягає з кишені грудку крейди пише: „Брак“ Вибух обурення.

НПС... ІМЕНІ...

Портрет Леніна на стінці директорового кабінету. Кабінет директора заводу. Технічна нарада. Склад наради технічно-адміністративний.

Директор доповідає.

Один з інженерів: старий, довгобородий, добродушний ведмідь, слухаючи доповідь, починає незадоволено крутити головою і жорстко чухати бороду.

Присутні п'ють чай.

Коло заводу з'являється людина в шкіряному кашкеті. До певного часу цей „невідомий“ діє лише спиною до апарату. Постає дуже імпозантна: широкі міцні плечі, кремезні м'язи, шия. „Невідомому“ припустимо було з'явитися перед заводською брамою якось заінтриговуючи, хоч би, скажімо, в порядку напливу. Він зиркає вгору на...

Вивіску заводу...

... іде в прохідну будку.

Коридор прохідної будки. „Невідомий“ зупиняється коло віконця вартового, стукає... Жадного реагування. Стукає вдруге — ті ж наслідки. Від третього, нетерплячого вже, стуку віконце відчиняється, крізь нього видно постать сонного вартового промміліціонера. „Невідомий“ бере сонного за ковнір, підтягує його до віконця, показує посвідку, потім повертає його в попередній стан, зачиняє віконце, рушає на територію заводу. Якийсь момент віконце лишається зачиненим, потім раптом відчиняється, і в ньому з'являється здивовано-обурене обличчя вартового. Озираючись довколишнє і не знайшовши нічого підозрілого, вартовий тут же на лутні

ніконця вмощує лікті, меланхолійно підпирає обличчя руками, починає дрімати.

Технічна нарада продовжується. Директор закінчив доповідь, сідає.

Встає один з інженерів. Ховаючи іронічну усмішку і виявляючи в кожному русі перебільшену коректність на адресу директора, говорить:

ЗА ПРОМФІНПЛЯНОМ МИ ПОВИННІ БУЛИ ЗБІЛЬ-
ШИТИ ВИРОБНИЦТВО НА 100%?

Директор рухом голови стверджує.

Старий інженер сердито грюкає кулаком по столі.

АВЖЕЖ!... НА 100... СЕНЬЙОРЕ!...

Присутні всміхаються.

Коректний інженер чемно зупиняє старого. Іронічна усмішка ховає злий вогник в очах... Продовжує:

Я МАТЕМАТИК І НЕ ДОВІРЯЮ ФАНТАЗІЯМ...

Старий інженер обурено бурчить щось сусідам, молодим інженерам. Ті заспокоюють: „Заждіть, хай говорить“.

Коректний інженер, він же технічний директор, безапеляційно заявляє:

ЯК ТЕХДИРЕКТОР ЗАВОДУ КАТЕГОРИЧНО СТВЕР-
ДЖУЮ:

АВТОРИ ПРОМФІНПЛЯНУ ЗАБУЛИ ПРО ДУЖЕ
ТОЧНУ НАУКУ...

І додає:

ПРО МАТЕМАТИКУ!

Старий інженер хотів був знову вибухнути, але його знов затримали молоді інженери... Все ж таки мовчати він не в силі.

ВСЕ НА СВІТІ ВІДНОСНЕ, СЕНЬЙОРЕ!..

І ВАША „МАТЕМАТИКА“ ТЕЖ 161

162 Завод. Котловий цех. Із-за апарату з'являється „невідомий“. Дивиться.

В затишному кутку, коло одної з цистерн, двоє котлярів потайки п'ють півпляшки. Розкубрюють, наливають в кружки. Помітивши непроханого спостерігача, одвертаються, ніби нічого не трапилось, і швидко кончають горілку.

„Невідомий“ увиходить у ливарний цех. Потрапляє на обурливе видовище. Саме ллють розтоплений метал у форми. Газ, дим, іскри. Металева юшка шуму, бризкає, хлюпає. І в цій атмосфері двоє якихось дурнів завелись битись. Крики, лайка, погрози старих ливарів марні. Вгамовуються тоді, коли одному з них хлюнула вогняна крапля на ногу і призначила на соцстрах.

Заводське дворище. Біля недобудованого приміщення нової кочегарки, з великим новим цегельним димарем, лежать без догляду нові казани системи „Бабкок Вільямс“. Заросли бур'яном, заіржавіли.

На одній із секцій вітер тріпає афішку - гасло: „Індустріалізація — шлях до соціалізму“.

З'являється „невідомий“. Повз нього проходить робітник - чорнороб, що його вже своєчасно було демонстровано. Зупиняється, шукаючи по кишенях папірця. Не знайшовши, підходить до афішки, зриває, старається мене, одриває клапоть. „Невідомий“ підходить ближче, питає:

ДЕ ПРАЦЮЮТЬ ВАШІ УДАРНИКИ

Чорнороб добуває з кишені махри — крутить цигарку. Епічно-спокійно відповідає:

ТА МИ ВСІ

Зліпив цигарку.

... УДАРНИКИ

Закурив, затягнувся, пахнув димом і байдуже додає:
УВЕСЬ ЗАВОД УДАРНИКИ

Поволеньки пішов геть. „Невідомий“ стоїть непорушно. Кочегарка. Інваліди-казани застарілої конструкції (так звані димогарні) вкрай зношені, латані й перелатані. Коло одного з казанів відбувається неприпустима, за правилами котлового контролю, справа: казан, що почав був протікати, ремонтують під парами, на ходу. Правила ж говорять: „частини казана, що перебувають під парами, дуже напружені, ремонткування одних частин може викликати ще більші пошкодження в інших, а при підкручуванні гайок, болтів, останні можуть розірватись, звільняючи мок або розпечене. Це може призвести до вибуху казанів і до нещасних випадків з людьми“. Проте, не дивлячись на все це, двоє котлярів ремонтують. Трохи віддала група кочегарів, серед яких Юхим — кочегар, у якого казан, — обурено вимахуючи руками, кричить. Решта слухає:

Один з ремонтників-котлярів одірвався від праці, кричить:

НІЧОГО ТОБІ НЕ СТАНЕТЬСЯ, БОЯГУЗЕ!..

Раптом другий з ремонтників блискавично відскакує назад, тягне за собою першого. З щілини пірснув невеличкий струмінь пари і мало не обпек робітників.

Кочегари злякано акцентують. З одної групи відокремлюється один з кочегарів, Сорока... Підходить до ремонтників, які, вже заспокоївшись, обережно беруться знову до роботи, і каже:

НЕ МАЄШ ПРАВА РЕМОНТУВАТИ КАЗАНА НА ХОДУ ПІД ПАРАМИ...

Виходить „невідомий“. Спостерігає.

Сварка котлярів з Юхимом. Сорока одходить.

Невідомий питає в Сороку:

ЧОМУ НЕ ЗУПИНЯТЬ КАЗАНА ДЛЯ РЕМОНТУ? 163

УДАРНА РОБОТА НАЗИВАЄТЬСЯ!

„Невідомий“ знов питає:

А ЧОМУ НЕ СТАВЛЯТЬ НОВИХ КАЗАНІВ?

Підбігає розлютований Юхим, сердито кричить:

ВИИДІТЬ З КОЧЕГАРКИ!... СТОРОННІМ ЗАБОРО
НЕНО.

З дверей механічного цеху вибігає старий робітник Муха. В руках у нього аркуш креслення і циркуль. Незадоволено розглядає креслення і, щоб остаточно пересвідчитись, починає вимірювати циркулем.

З-за апарату виходить „невідомий“, підходить до Мухи, питає:

ДЕ ВАШ ГОЛОВА ЗАВКОМУ?

Муха одірвався від креслення, дивиться на „невідомого“, запитує й собі:

А ЯКИЙ ВІН З СЕБЕ?

„Невідомий“ мовчить. Муха хотів був винувато всміхнутись та раптом заметушився, хутенько почав складати креслення і, обережненько зиркаючи на невідомого, топає геть з кадру.

„Невідомий“ в іншому місці заводської території перепиняє якогось суб'єкта виразно бухгалтерського типу, питає:

ДЕ ГОЛОВА ЗАВКОМУ?

Суб'єкт на ходу кидає:

ПОНЯТТЯ НЕ МАЮ!

Знову в іншому місці, „невідомий“ розпитує якусь робітницю. Та дуже докладно йому відповідає, мовляв, „підете так, а потім отак, а тоді ще отак, а тоді просто й буде“...

Приміщення завкому. Коридор. Коло дверей з табличкою „голова завкому“ колекція знеможених чеканям робітників. Увіходить „невідомий“, підходить до дверей — замкнено. Стукає.

Очікувачі байдуже на нього поглядають.

„Невідомий“ одступає од дверей, питає в одного з очікувачів, потрапивши на найроздратованішого.

ДЕ ГОЛОВА ЗАВКОМУ?

Той люто відповідає:

А ЧОРТ ЙОГО ДУШУ ЗНАЄ, ДЕ ВІН!

На тлі заводу з'являється постать „невідомого“.

ДЕ ГОЛОВА ЗАВКОМУ?

Фрагмент пам'ятника Ленінові. Постать різко повертається, рука вказує:

на голову завкома Воропайченка, що теж присутній на технічній нараді. Він сидить десь позаду всіх і розповідає дуже смачно якоїсь сальної анекдоти. Кадр починається з того, що він саме його закінчує і, захлинаючись, трясеться від беззвучного сміху. Слухач, один з інженерів, досить байдуже підтримує.

Протяг шарпонує вікно і розметав усі папери, що ними убійчо „документально“ аргументував свої твердження техдиректор. Метушня. Збирають.

Увіходить „невідомий“. Його привітливо зустрічає директор, решта трохи незадоволено зиркає...

Воропайченко осікся. Перестає сміятись, підозріло придивляється до „невідомого“.

Двоє з членів наради перехиляються до Воропайченка, кивають в бік „невідомого“, питають:

ХТО ЦЕ ТАКИЙ?

Воропайченко споважнів, „конфіденційно“ сповіщає... У запитувачів багатозначно витягаються обличчя: А-а-а!..

Техдиректор продовжує:

КОНТРОЛЬНІ ЦИФРИ ПОТРЕБУЮТЬ ПЕРЕГЛЯДУ.

„Невідомий“ швидко нотує в бльокноті.

Техдиректор говорить:

УДАРНИЦТВО, ЯК НЕНАУКОВА СИСТЕМА ПРАЦІ,
СЕБЕ НЕ ВИПРАВДАЛО...

Воропайченко погодливо хитає головою, наче хоче сказати: „свята правда!“

Старий інженер аж сіпнувся, щоб заперечити, але втримався і тільки шумно зідхнув.

Техдиректор закінчує:

МИ ЗРОБИЛИ ВСЕ, АЛЕ... ОБ'ЄКТИВНІ ПРИЧИНИ
ВИЩІ ЗА НАС.

Раптом усе приміщення захиталось, як од землетрусу. Кочегарка. Вибух казана.

З вікон директорового кабінету посипались шибки. Інженери в паніці.

Картина вибуху. Зруйнована частина будівлі. Все затягається димом і парою. На першому пляні визирнула постать одного з кочегарів. Схопившись за обличчя руками, хитається... падає.

Всі кидаються до вікна і першим „невідомий“.

„Невідомий“ повертається обличчям до об'єктиву (вперше), потрапляє поглядом на техдиректора, який втратив увесь свій гонор.

„Невідомий“, стримуючи гнів, різко питає:

ЦЕ ТЕЖ... ОДНА З ОБ'ЄКТИВНИХ ПРИЧИН?

Старий інженер обурено додає:

І НАСЛІДКИ ВАШОЇ... „МАТЕМАТИКИ“?

Техдиректор зблід — мовчки пряде очима.

(Кінець першого розділу).

Над напівзруйнованою будівлею кочегарки завірюха диму й пари. Повна гама переходів і відтінків од сніжно-білого до безнадійно-чорного кольору.

Сонний завод прокинувся. Заголосили тривожні гудки. Ковальський цех. Коло парових молотів. Тривога. Робітники, не звертаючи уваги на працю молотів, панічно сприймають вибух. Короткий як блискавка обмін думок — різкий, експресивний, рвучкий.

Тривожний гудок.

Один з ковалів гукнув партизанським гуком: „Хлопці, за мною“, і всі, кинувши молоти, кинулися геть з цеху.

Гудок гуде.

У цехах паніка. Робітники покидали варстати. Біжать до виходу з цехів. Стрибають через варстати, через частини машин. Одиниці зливаються в групи, групи об'єднуються в охоплене панікою стовпище. Тиснутья в цехові двері, давлять одне одного; лайка, погрози, стиснуті зуби й кулаки, спотворені обличчя.

Гудок гуде.

Хтось узявся був зупиняти — шкода праці: змели зі шляху, як пір'їну.

З клубів пари й диму вискочив кочегар Сорока, за-туляючи рану на голові, люто гукає:

ЦЕ КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ ДЕЙСТВУЄ!..

На телефонах висять директор, Воропайченко. Як звичайно в таких випадках буває, телефонні панночки вперто відповідають „Зайнято“ або й зовсім нічого не відповідають.

Довкола кочегарки збирається натовп робітників.

Глоба (невідомий) разом з Кравченком порядкують, організовуючи з місцевої заводської пожежної команди протипожежний наступ.

168 На купу вугілля чи жужелиці видряпався Сорока-
роз'ятрено вигукує:

КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ ПРАЦЮЄ

Тривожний гудок не замовкає.

З двору станції швидкої допомоги один за одним
швидко виїздить кілька санітарних авто.

Дим і пара над кочегаркою.

Вулицею мчить пожежна валка. Пожежники на ходу
одягаються.

Гудок реве.

Сурмач - пожежник сурмить у сурму.

Мчать санітарні авта.

Шумує пожежа на заводі.

Гудок не вгаває.

Кочегар Сорока дійшов останнього ступеня в своєму
гніві, гукає, трясучи кулаком:

КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ

Сурмач - пожежник сурмить у сурму.

Коло заводу збирається натовп. Тривога. Паніка.
В натовпі жінки, діти. Подекуди заламування рук
сльози.

До Глоби і Кравченка пробивається Сорока. З жахом
кричить:

ЗАЛИВАЙТЕ ТОПКИ В КАЗАНАХ

Пожежа росте. Дим. Пара. Іскри.

У Сороки заливаються очі кров'ю. Він ухопив Кра-
вченка, реве йому в обличчя:

РЯТУЙ КАЗАНИ, БО ВВЕСЬ ЗАВОД К ЧОРТОВИМ
МАТЕРІМ

Гудок, не вгаваючи, посилав зойки.

Кравченко радиться з двома своїми ударниками бри-
гади - комсомольцями Шуркою і Стьопою.

Якийсь боягуз серед натовпу:

ТІКАЙ, БРАТВА, БО ЗАРАЗ ВИБУХЕ РЕШТА КАЗАНІВ!

В натовпі паніка.

Коло заводської брами зупиняються два авта з представниками ДПУ і парткому.

Кравченко і Шурка з Стьопою разом з Глобою підбігли до вікна, що десь ззаду кочегарки. З вікна вальє дим, пара. Швидко, підсаджуючи один одного, дізуть у вікно. Гудок гуде.

Глоба, Кравченко і Шурка зникають у вікні. Стьопа лишається внизу, потім, раптом озирнувшись, перелякано тікає геть. Шурка визирнула з вікна, подає руку, щоб допомогти, але бачить, що допомагати нікому.

У широко розкрити браму заводу влітає пожежна команда.

В середині кочегарки. Все зтягнуте парою й димом. Крізь цю завісу пробиваються постаті Глоби, Кравченка, Шурки.

Агенти ДПУ організують локалізацію пожежі.

Пожежники розмотують, монтують шланги—робітники хапливо допомагають.

В середині кочегарки. Глоба, Кравченко зачинають віддувало.

Вигрібають жар.

Шурка поливає жар з шланги.

Пожежники узялися до роботи. Бомбардують пожежу водою.

Санітари швидкої допомоги подають поміч Сороці. Легке поранення. Забинтовують.

Глоба і Кравченко працюють. Крутять якісь вентилі—випускають пару.

Пожежники працюють.

Шурка гукає Кравченкові:

НЕ ВСТИГНЕМО!... ЩЕ ШІСТЬ КАЗАНІВ... 169

170 Кравченко кидається далі в товщу пари й диму — Глоба за ним, Шурка за ними.

Пожежники взялись за сокири, за багри. Один з них рубає якусь лутку, з усього маху гатить сокирою.

Гупають самотньо покинуті парові молоти.

Вигрібає жар Кравченко.

Вигрібає жар Глоба. Поливає з шлянги Шурка жар і тих, що вигрібають.

Витягають пожежники з отвору кочегарки непри томну постать кочегара. Гудок гуде.

В кочегарці так усе затягло димом і паром, що Глоба, Кравченко і Шурка з шлянгою починають уже втрачати орієнтацію в просторі.

Шурка, заблукавшись, злякано гукає:

НЕ ВСТИГНЕМО!.. ТІКАЙМО!

Гупають покинуті молоти.

Кравченко і Глоба вперто пробиваються далі.

Пожежа не вгаває.

Ударник - утікач Стьопа вривається в гурт ударників, що працюють на пожежі... панічно розповідає про вчинок Кравченка й інших.

Кравченко вигрібає жар... Раптом схопився за груди, закашлявся — захитався. Підскочила Шурка, тягне його назад — він виривається.

ПУСТИ... ЩЕ ТІЛЬКИ... ДВА КАЗАНИ ЛИШИЛИСЯ.

Кидається вперед з витягнутими руками, бо крізь пару нічого не видно.

Глоба крутить вентиль — випускає пару.

Пожежники витягають з пожежі ще одного непри томного кочегара.

Кілька ударників на чолі з Стьопою лізуть у вікно, куди влізли Кравченко й інші.

Рішуче кидаються в наступ пожежники. Їх підтримує багато робітників, озброївшись усім потрібним.

Кравченко знову захитався. Жахливий напад кашлю валить його з ніг.

До нього кидається Глоба і Шурка з шлянгою.

Кравченко, остаточно знесилений, не піддається:

ЩЕ... ОДИН... ОСТАННІЙ...

Глоба бере в Шурки шлянгу, а їй наказує тягти Кравченка назад. Сам же, тягнучи за собою шлянгу, кидається з простягненими руками вперед.

В останньому пароксизмі пожежа вибухає вулканом і піддається пожежникам.

Ударники - рятівники блукають по кочегарці, проби- ваючись крізь пару.

Стьопа гукає:

ТОВАРИШУ БРИГАДИРЕ!..

Глоба блукає, засліплений паром, не знаходячи остан- нього казана.

Манометр показує невинне зростання амперажу.

Глоба блукає.

Водомірна трубка показує катастрофічне зменшення води.

Глоба вперто шукає невловимий казан.

Ударники-рятівники надібали на Шурку з Кравченком. Підхопили, потягли.

Робітники обурено приперли до стінки Воропайченка. Криють на чім світ стоїть.

Воропайченко, б'ючи себе в груди, мало не плаче:

ТОВАРИШІ!... ПОЙМІТЬ!... ОБ'ЕКТИВНІ ПРИЧИНИ!

Глоба намацав таки клятий казан. Зачиняє піддувало. Лле воду з шлянги просто в топку.

Робітники оточили представників ДПУ і парткому. Один перед одним сиплють прокльони на голови... винних... Тут же директор і Воропайченко.

Воропайченко не вдержався:

ТОВАРИШІ!.. КАЖУ Ж ВАМ—ОБ'ЕКТИВНІ ПРИЧИНИ! 171

174 млено одмахується й тупцює далі. Шурка дивиться йому вслід.

ОЦЕ БУВ БИ БРИГАДИР!.. НА ЯТІ

Стьопка обурено замахав руками, як вітряк крилами
А КРАВЧЕНКО?.. ЗРАДИТИ?.. НІЗАЩО!

Бригадники з запалом сперечаються. Одначе на боі
Стьопи куди значна меншість. Як останній аргумент
він, трохи потай, щоб не всі чули, виголошує таке:

І ПОТІМ БРИГАДА КОМСОМОЛЬСЬКА, А БРИГАДИ
БЕЗПАРТІЙНИЙ?.. НЕ ДОВІРЯЮ!

Шурка призириливо говорить:

Я ДУМАЛА, ЩО ТИ ТІЛЬКИ БОЯГУЗ, А ТИ ЩЕ І
ДУРЕНЬ!

Стьопка не від того, щоб полізти в бійку, але гнівні
вигуки товаришів угамовують темпераментного комсо
мольця.

У директорському кабінеті. Портрет Леніна. Портрет
так само, як і пам'ятник перед заводом, нічим особ
бливим з боку художньої форми не відзначається.
Це звичайний „реалістичний“ продукт невідомого ма
ляра. Проте авторові портрета пощастило так „по
ставити“ очі, що з незвички здається, що вони рух
ються, стежать за всім, що довкола відбувається. І
даному кадрі портрет водить очима за... директором
який похмуро кругує великими важкими кроками з ку
в кут. (Досягти вражіння того, що портрет „стежить“
можна засобом фільмування портрета з різних точок
в різних ракурсах, повільним повертанням портрета
перед об'єктивом апарату тощо).

Директор зупиняється, повертається до дверей, див
виться.

Портрет також зустрічає поглядом

старого інженера, що ввіходить у кабінет. Незграбно тигнучи ноги, він простує до директора, кудись у бік дивлячись, ручкається і, коли директор, узявши зі столу газету, простягає йому, він мовчки витягає з кишені свою і, безнадійно нею махнувши, сідає. Видко, що цей інженер також перебуває у найбільшому психічному пригніченні.

Директор знову важко крокує взад - вперед.

Портрет зустрічає поглядом кожного інженера, що ввіходить у кабінет.

У кожного з інженерів у руках газетне повідомлення. Кожен під вражінням цього повідомлення.

Портрет дивиться.

Останнім увіходить техдиректор. Хоч він ще й тримається зовні ніби бадьоро, але нема й сліду тої самодовольної тупої інтелігентсько - аристократичної пихи, що нею він так виразно позначався раніш.

Директор зайшов за свій стіл, постукав, прикликаючи до уваги, і важко спустив голову. Апарат панорамує вгору, — Ленін дивиться просто в вічі.

Інженери поволі одводять очі в бік, спускають голови, спираючись на руки, затуляють очі долонями. Хвилювання. Нервозність. Ув одного - двох якийсь одномаїтний рух — рефлекс. Всі уперто курять.

Директор рішуче підвів голову, довго мовчить, обводячи всіх присутніх суворим поглядом, нарешті, гірко усміхаючись, говорить:

НАШ ЗАВОД ОПИНИВСЯ НА ЛАВІ ПІДСУДНИХ.

Старий інженер хмуρο кидає репліку:

І МИ, ДОРОГІ СЕНЬЙОРИ, В ПЕРШУ ЧЕРГУ.

Техдиректор, стримавши призорливий усміх, зиркає в бік старого.

Портрет скося подивився на техдиректора і перевів очі на...

176 Глобу, двох робітників, членів заводського партбюро Шурку - комсомолку і Воропайченка, що саме ввійшли у кабінет і розсаджуються поміж інженерів.

Директор продовжує своє слово. Говорячи, він узяв зі столу газету і, зиркаючи в неї, за кожним пунктом повідомлення робить суворий, рух ствердження.

Базар. Гурт перекупок обступив якусь жалюгідну істоту з претенсіями на породисту аристократку. (На біржі посередробмису таких скільки помрежовій душі завгодно). Істота тільки скінчила читати газету, спускаючи її, обводить усіх багатозначним і багато-знаючим поглядом і мовчки, повільно заперечливо хитає пальцем, мовляв, — „нас не піддуриш!“

Перекупки, затаївши дихання, ловлять кожний рух істоти, яка в їхньому гурті відіграє незаперечну роль у політичних справах. Раптом істота не витримує свого „тонного“ вигляду і проривається каскадом слинявої брехні:

МАБУТЬ, БУНТУЮТЬ РОБІТНИКИ!

Перекупки зацікавили, слухаючи, як загіпнотизовані. Нарешті, переповнені вкрай „свіжою“ новиною, кидаються бігти...

Покотилось базаром від ятки до ятки, з вуха у вуха

БУНТУЮТЬ!... ЗБУНТУВАЛИСЬ!... БУНТ!

Коло одної з яток новина будить „радість велю“ в кількох „колишніх“ істотах: мало не гістеричний сміх опанував їх, дрібненько христяться, ховаючись, сміються, лякаючись, не в силі втриматись.

Кабінет директора. Інженери сидять, як приголомшені. Ще впертіше курять. Директорові слова безперечно знайшли відгук у переважній більшості, але клятий інтелігентський гонор стримує, не дає одверто й чесно визнати свої помилки.

Воропайченко, щоб врятувати себе, вирішив окоштити все на інженерах. Забувши свої гріхи — длубається в

чужих. При чому робить це в неприпустимо брехливому, демагогічному тоні, що зовсім не пасує ні до настрою ні до оточення.

Ленін з портрета майже одвернувся. Ледве-ледве скося зиркає.

Воропайченко „криє“. Вся його постать повна зневаги і призирства; кожний його рух наче говорить: „До чого ви довели завод? Та вас у мазуті мало викупати і на тачках із заводу вивезти!“ І так далі, аж доки...

Старий інженер не витримав і, сердито пихкаючи димом цигарки, почав бурчати:

Я ЗА ЗАВКОМ!.. АЛЕ Я ЗА РОЗУМНОГО ГОЛОВУ
ЗАВКОМУ!...

Глоба презирається з товаришами і при їхній мовчазній підтримці досить безцеремонно припиняє Воропайченків слововибух, кажучи:

МИ ТЕЖ ПРОТИ ДУРНІВ.

Глоба довго дивиться на інженерів і, раптом захитавши скрутно головою, — усміхається.

У Леніна на портреті теж ледве помітна посмішка.

Коридор поліклініки. Довга фаланга білих дверей, чистий блискучий паркет. Порожньо. Раптом одні з дверей поблизу поволі відчиняються. З-за дверей боязко визирає постать у прозодежі з бинтів, перев'язок і вати. Забинтованими руками - культьяпками тулить до грудей газету. Сторожко озираючись, крадькома дибав вздовж коридору.

Підкрадається до одної з палат, знов сторожко озирнувшись, увиходить, з трудом причиняючи забинтованими руками двері.

У палаті на ліжку лежить Кравченко. У його змучений хоробливий вигляд. У його температура. Забинтована постать підходить до ліжка, простягає Кравченкові 177

178 газету, показуючи забинтованою рукою повідомлення на першій сторінці.

Кравченко читає :

Газета. Широкомовні шапки-наголовки широким великим чорним шрифтом:

ГАНЕБНА ЗРАДА НА ТРУДОВОМУ ФРОНТІ! ПРОРИВ НА ПАРОВОЗООБУДІВЕЛЬНОМУ ІМ. ЛЕНІНА.

Кравченко раптом проривається страшним кашлем. Кочегар Юхим, якого впізнаємо в забинтованій постаті, безсилий допомогти. Безпорадно тупцяє довкола білим ведмедем. Вбігає санітарка, швидко подає питво.

До робітників заводу нарешті теж дійшли газети. Їх звичайно роздають вранці перед перервою на сніданок, але не скрізь і не завжди це буває. Продаються ж, наприклад, у Києві харківські газети аж увечері, тим часом як поїзд їх привозить до Києва вранці.

Стьопа, одержав газету, хапливо розгортає, ковтає кричуще повідомлення. Довколо нього ударники зазирають через плечі, через голови, тиснуться, лізуть один на одного. Обличчя бліді від тривоги, серйозні, широко розплющені очі, уривчасте дихання. Апарат під'їздить, у кадрі лишається тільки Стьопа.

Газета: — за катастрофічний відступ з фронту соціалістичного будівництва, що виявився у ганебному занепаді труддисципліни, зриві промфінпляну і цілковитій деморалізації заводу, як бойового виробничого загону — ухвалили:

Стьопа, тремтячи, мов у пропасниці, уривчасто читає:

1) Зняти з заводу звання ударного, як не заслужене колективом заводу.

Газету читає Муха. Довкола нього зібрались старі кадрові робітники. Повідомлення приголомшило всіх. Розгубленість. Нерозуміння факту в усій його жорстокій суті. Наближення апарату, Муха, поправляючи весь час окуляри, читає:

Газету: 2) Зняти з заводу ім'я шефа т. Леніна, як не заслужене колективом заводу.

Кочегарка. Важко дихаючи, запливаючи чорним вугільним потом, збились кочегари коло Сороки, слухають. Апарат під'їздить: важко перевертаючи газетні слова, як п'ятипудові брили вугілля, читає Сорока.

Газету: 3) Занести Паровозобудівельний завод

НА ЧОРНУ ДОШКУ.

Газета. Назва. Поволі газета спускається, показується читач Сорока. Всі, що його оточують — розходяться. Наближається апарат. ...—видко, що Сорока, хитаючись, ледве ворухить губами — шепоче:

ЗНЯТИ... ЛЕНІНА...

Стоїть нерухомо.

Кабінет директора. Все затягло цигарковим димом. Дивне вражіння справляють люди, що тут зібрались; один, охопивши руками коліно, методично похитується, другий поклав голову на спинку стільця і нервово куйовдить волосся, третій, охопивши голову долонями, сперся ліктями на коліна й так завмер, четвертий нервово гризе нігті, п'ятий не курить, а просто їсть цигарку й т. д., відчувається, що люди не контролюють своїх рухів. Відбувається психічна криза. Старий інженер, стоячи коло вікна на тлі заводу, суворо промовляє; він уже не старий буркотун, а суворий прокурор до своїх колег і до себе:

МИ НЕ ШКІДНИКИ, АЛЕ НА ЛАВІ ПІДСУДНИХ
НАШЕ МІСЦЕ ОДНЕ З ПЕРШИХ (умовно).

Техдиректор нервується... Раптом, наче остаточно зважившись, бере аркуш паперу й починає швидко писати.

Ленін з портрета спостерігає.

180 Старий інженер вивершує промову свою. Його останні слова... зрушують інженерську масу, і вона проривається гарячими оплесками. Кожний із присутніх вдячний старому інженерові за те, що він зумів висловити те, що не кожний одважився б зробити через фалшивий інтелігентський гонор. Всі схвильовані й суворі. Момент такий, що його треба поважати. Техдиректор зривається з місця і, наче всупереч оплескам, несе до... директора і Глоби щойно нашвидку записану заяву... Простягає їм аркуш. Ні директор ні Глоба заяви не беруть. Суворо, мовчазно на нього дивляться. Павза.

Інженери суворо стежать.

Техдиректор поволі прибирає руку з папером назад. Момент роздумує і... різко рве заяву.

Я НЕ МОЖУ БУТИ ДЕЗЕРТИРОМ.

Коло заводської брами стоїть група робітників. Похмуро дивляться... Настрій, як на похороні.

З вивіски заводу знімають літери „імени Леніна“. Внизу з брами виходять робітники з заводу після роботи.

Група робітників, що спостерігає, росте, збільшується. Останніми підходять Сорока й Муха. Раптом робітниця-машиністка, що стояла поруч Сороки, починає плакати і швидко йде геть.

У робітників, коли до їх придивитись, очі теж замокріли. Ховаючись один перед одним, починають розходитись.

Сорока нахилився до Мухи, незвично стримано, але до крові серця впевнено каже:

ЗРАДА СВІТОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ.

Муха, що ніколи не виглядав суворим, раптом наче виріс. Мовчки підносить до обличчя старий вузлуватий

палець, момент дивиться Сороці в очі і потім стримано і якось наче потайно шепоче:

ПРАВИЛЬНО... І ПЕРШИЙ ЗРАДНИК... ТИ...

А потім, одвівши очі вбік, додає:

ТА Й Я ТЕЖ... ЗРАДНИК.

Сказавши це, Муха тяжко зідхає, робить машинальний рух прощання і йде геть. Сорока, наче врісши в землю, лишається на місці. Павза.

Коло самотнього Сороки зупиняється тип... Зиркає туди ж, куди всі робітники дивились... насунув картуз на очі від сонця, засунув руки в кишені, дивиться, глумливо кривлячи губи.

Зняли з вивіски останню літеру.

Тип (що його найкраще клясифікувати, як одного з представників решти капіталістичних елементів у нашій країні — підрядник, куркуль, крамар, свинарник), не одриваючи погляду від вивіски, штовхає ліктем Сороку, каже:

ПРОГУЛЯВ ПРОЛЕТАРІЯТ ЛЕНІНА.

Сорока наче прокинувся, дивиться на нього, розглядає уважно. Тип так само продовжує:

ДОБАЙДИКУВАЛИСЬ, СУКИНИ СИНИ! НАСТРОЇЛИ
СОЦІЯЛІЗМУ.

У Сороки стиснулись кулаки... підступає до типа ближче... Почувається, що він може зараз задавити людину.

Але типа не злякаєш. Він, свинарник або куркуль, дебелий. Зустрічає Сорочин підступ глумливо й нахабно спокійно.

З ТАКИМИ БАГАТО НЕ НАСТРОЇШ!..

ЛЕДАЦЮГИ!.. БОСОТА!.. 181

182 Сорока на встигає відповісти типові ні рухом, ні словом, бо той, скінчивши своє, повертається й рушає своєю дорогою далі.

Вивіска заводу без слів „імени Леніна“.

Сорока поволі спускає стиснуті кулаки, рушає...
іде геть до заводу.

(Кінець третього розділу)

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

А чутки базарні вже розповзались по всьому місту, розлилися брудом по всіх вуличках та завулках. Заговорили сласно обивателі:

ЧУЛИ?

Котяться брехні. Захлинаючись, обиватель обивателіві вість подає:

ЧУЛИ?

Святкує обиватель. Хіхікає, пітні ручки потирає.

ЧУЛИ?... ВЖЕ!...

Повиповзали на світло давні „мощі“. З півпогляду, з півнатяку, з непомітного руху куточків засохлих синіх уст розуміють одне одного.

ПОЧИНАЄТЬСЯ!...

Діагнозу чуткам ставить модернізована потвора, гальванізований архаїзм: піп у цивільному вбранні:

БРЕШЕ ГАЗЕТА! ПРАВДУ ЗАМАЗУЄ!

Як іскру в пороховий льох кинув своїми словами тип. Аж тремтять віруючі... А яка ж правда, батюшко?

Прорицає свою правду „мудрий“ священослужитель:

ЗБУНТУВАЛИСЬ РОБОЧІ... СТО ДУШ ЗАБИТО...

А ВОНИ ЗАМАЗУЮТЬ...

Аж пополотніли, аж потерпли од такої звістки віруючі... Аж дух сперло в грудях. „Та невже?“

У підворітті торгує крамарка „художньою культурою“. У неї є все од похитливих голих жінок до портретів пролетарських вождів включно. Це, так би мовити, конкретне втілення гасла „мистецтво масам“ за АХРРівським рецептом. Трое піонерів купують портрет Леніна.

Розплатились і, розглядаючи покупку, пішли геть. Тут же зупиняється Муха.

Крамарка пропонує йому похитливий крам, але Муха одхиляє пропозиції і показує на портрет Леніна. Крамарка не заперечує — не до смаку похить, берить Леніна... Аби торг ішов. Загортає портрет у газету.

Коло воріт, на лавочці, зібрались „політики“. Гаряче обмірковують чутки. Серед них сидить Сорочиха. Тут же й піп, „розоблачатель“ газетних брехень. Він глибокодумно ізрекає свою „правду“. Раптом Сорочиха стрепенулась. Усі замовкають, наче заціпило. Замовкли, дух затаїли, тільки очі як голки колють...

Сороку, що похмуро, повільно наближається до двору. Підійшов, на момент зупинився, наче забув щось... думає. До нього наближається піп... Скрушно хитаючи головою, говорить:

СПІВЧУВАЄМО ВАМ, ТОВАРИШУ.

Сорока глянув на нього, зміряв поглядом, поправив перев'язку на голові і, кинувши на ходу:

ЧОРТЯКА ТОБІ ТОВАРИШ!

... іде в двір. Сорочиха кидається за ним, але в хвортці зупиняється і подає всім таємничий знак: „зараз довідаюсь про всю правду“. Обивателі заспокоюють попа... „Ну що ви, батюшко, од бандитів хочете?!... Чемности? Виховання?!...“

Сорока у себе в хаті. Сідає за стіл. Сорочиха, і схвильована і роз'ятрена цікавістю, не діждеться, доки чоловік заговорить нарешті. Запитувати не зважується, 183

184 а щоб заохотити на розмову, кидає фразочку, ставлячи на столі якусь дуже водяну страву:

КООПЕРАЦІЯ ГОЛА... НА БАЗАРІ НЕ
ДОКУПИШСЯ.

Сорока не звертає уваги — мовчки їсть. Жінка, не почувавши небезпеки, продовжує „закидати вудку“:

СКОРО З ГОЛОДУ ВИЗДИХАЄМО!..

Сорока похмуро їсть. Сорочиха не витримує. Починає плакати. Сякаючись, витираючи сльози, вона так і сипле. Тут усе змішалося у купу: і стояння в чергах, і голодні діти, і дорожнеча. У Сорочихи, як і в усякої жінки пролетаря, зараз дуже складні обов'язки, а коли вона ще до того має нахил прислухатись до шептунів, що наче шашіль точить психіку жінок по базарах, по чергах та попід ворітьми на лавочках, то й не дивно буде, коли вона почала розмову з одною метою, а прорвало її зовсім з другого приводу. Сорока, стримуючи себе, продовжує похмуро їсти. Тільки тоді, як жінка вигукнула:

КОЛИ ВЖЕ ВИ, ДУРНІ, ЗА РОЗУМ ВІЗЬМЕТЕСЬ?!..

... Сорока теж не витримав і, гупнувши кулаком по столі так, що аж посуд затанцював, гукає:

ТИ!.. КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ! ПОМОВЧ!

Сорочиха однак вже не здатна замовкнути. Вона саме ввійшла в смак.

Сорока люто зривається з місця, кидається до неї, але вона не тікає, не обороняється. Навпаки, вона з викликом виступає: „на, бий!..“ Сорока люто плює, круто повертається і, зірвавши кепку з вішалки, рвучко виходить з хати. Сорочиха зайшла слезами, потім кидається за ним у слід.

Коло двору на лавочці, чекаючи нетерпляче точних відомостей од Сорочихи, жваво обмірковують стано-

вище і накреслюють перспективи. Нараз усі замовкають. З двору швидко виходить Сорока і крокує кудись геть. Не встигають цей факт усвідомити, як з хвіртки вилітає Сорочиха вся в сльозах. Не помічаючи присутніх, вона гукає вслід Сорочі щось в усякім разі не дуже симпатичне.

Обивателі і сусідоньки наближаються. Піп нетерпляче запитує:

НУ ЯК?.. ЗБУНТУВАЛИСЬ ЧИ ТІЛЬКИ
ЗБИРАЮТЬСЯ?

Сорочиха наче вперше побачила присутніх... Несподівано для всіх займає зовсім „недозволенну“ позицію: витерши нашвидку фартухом сльози, а заодно вже й висякавшись, і собі суворо запитує:

А ЯКЕ ВАШЕ, БАТЮШКО, СОБАЧЕ ДІЛО?

Грюкає хвірткою і лишає обивателів у стані, що колись його любили визначати словом „пасаж“. Один тільки „Батюшка“ не здається: войовничо кидається до хвіртки... Одчиняє і раптом несподівано бачить перед собою здоровенного собарлюгу, що зустрічає попа таким непривітним способом, що, безперечно, паничний відступ — найкращий спосіб реагувати.

Муха в себе в хаті. В руках цвях і молоток. Вибирає найкраще місце на стіні. Забиває цвях. Вішає портрет. Одходить, дивиться.

Портрет.

Муха. Підходить, витираючи руки фартухом, стара Мушиха. Дивляться.

Портрет.

Воропайченко вирішив підготувати свої завкомівські папери на випадок ревізії чи може навіть здачі справ. Витягає з шухляд, з шаф безліч товстих тек і в'язок. З одчаєм розглядає, безпорадний розібратися в цій паперовій завалі.

186 Нарешті зважується, сідає за стіл, бере одну з тек, розв'язує, шарпнув мотузок і зрушив у себе на столі стос паперів мало не до стелі. Кидає теку, хапається за стос, бажаючи втримати, але папери вперто розлазяться... валяться... падають...

Летять на підлогу „справи“ й „діла“.

Кравченко лежить у себе в палаті, вп'явшись широко розплющеними очима в одну точку. Важко дихає. Поволі заплющує очі.

Надвечір'я. Небом сунуть важкі хмари. Стелються над землею. Бредуть річкою.

На березі сидить Сорока. Нерухомо. Як чавунна статуя. Приходить на пам'ять мислитель геніального Родена, коли придивитись до цієї безмежно замисленої людини.

Хмари.

На воді коло ніг Сороки потроху починають дріботити бульки. Починається дощ.

Блискавка в хмарах. Далекий грім.

Сорока сидить нерухомо.

Вибух серед хмар.

Кравченко неспокійно заворушився.

Блискавка знов перетинає небо.

Кравченка починають опановувати марення... Зникають стіни палати... Завіяв вітер, заграв простиралами, ковдрою і... Кравченкові ввижається:

В степу ясної, літньої ночі, на залізничій колії, старий пошарпаний паровозик тягне надсильний тягар довгу, нескінченну валку навантажених вагонів. Паровозик шипить, димить, парує, буксує... Гудки подає.

За вікном палати громовиця. Кравченко марить:

Паровозик починає приставати, як щирий селянський коник. Смикається, вовтузиться... не потягне.

Забуксував зовсім... Кричить... Тоненьким гудком місячну ніч прорізує:

ДО - ПО - МО - ЖІ - І - ТЬ!

Кравченко змагається з маривом... розвіяти хвору уяву, але марно.

Паровозик гукає, кличе на поміч.

Десь на кордонах стоять напоготові могутні велетні — чужоземні паровози. Пашать паром, світять огнями, готові кинути в наступ.

Паровозик — роботяга зовсім пристав... Уривчасто хрипить:

ДО - ПО - МО - ЖІ - І - ІТЬ!..

Відгукуються йому інші паровози, з інших колій.. Вони працюють і, почувши зойки, зупиняються і немов прислухаються... гукають гудками:

ТЯГНИ!.. ТЯГНИ - І - І!..

Паровозик остаточно знесилюється. Знеможений, починає хилитися набік, як надірваний кінь.

Гукають йому з заводських цехів недобудовані паровози:

ТЯГНИ - І - І!

Але паровозик уже сам не потягне... Хилиться, от-от упаде.

Чужоземні паровози, наче спостерігаючи все це, починають реготати.

ГХА — ГХА — ГХА — А — А!..

Кравченко на момент приходить до пам'яті. Розплющує широко очі... слухає.

Надворі бушує злива.

Кравченко знов заплющує очі.

Паровозик - хилиться.

Паровози - велетні регочуть.

Почув наш паровоз... Зупинивсь... Коротко, тривожно гукнув, прислухавсь і, зрушив з місця повною ходою.

Паровозик хилиться... от-от ляже, от упаде.

188 Мчить до нього на поміч один наш паровоз, подаючи тривожні гасла...

Зрушив з місця другий.

Третій.

Мчать на допомогу.

Чужоземні велетні регочуть:

ГХІ—ГХІ—ГХІ-І-І-І...

Кравченко марить.

Велетні-паровози регочуть.

Під'їздять паровози на допомогу.

Зашипіли, запарували паровози-велетні. Загуділи тривогу...

Рушають з місця.

Підводиться загнаний кінь-паровозик, стає на всі свої колеса.

Стають наперед його свіжі паровози, впрягаються цугом.

Мчать велетні-паровози в бій. Димлять, парують, гудуть — перегукуються.

Рушила валка в паровозній супрязі.

Мчать у наступ велетні.

Знялась тривога серед наших паровозів... Перегукуються. Сигналізують.

Гукає в кілька гудків паровозна супряга:

ТОВАРИШІ ПАРОВОЗИ!.. НА ПОМІЧ... ВОРОГ
НАСТУПАЄ!..

Вирушають із цехів наші нові велетні-паровози...
Гукають:

НЕ ДРЕЙФ, ТОВАРИШОЧКИ!

Кидаються в контратаку один за одним.

Мчать назустріч ворогові.

Зустрілись два велетні. Врізався наш паровіз...

Вибух. Затягло все димом і парою.

Знову зустріч... Знову вибух.
Виступають з цехів нові й нові наші велетні-паровози.
Везе паровозна супряга довжелезну валку.
Відступає ворог — паровіз... Відступає задом по-
рачому. Женеться за ним наш паровоз-велетень.
Мчать наші нові велетні. Мчать іншими просторами.
Здибались ще двоє велетнів. Вибух.
Покотився ворожий паровіз під ускіс.
Знов зійшлися. Знов вибух... Знов катастрофа.
Розгорнувся бій не на життя — на смерть.
Тягне паровозна супряга вагонну валку.
Смикнувся був у наступ один з ворожих велетнів,
але здрейфив, зупинився і кинувся панічно відступати.
Погнався за ним наш паровоз... Гуде — гукає:

ЗДАВАЙСЯ!.. НЕ ВТЕЧЕШ! ДОЖЕНУ!..

Женеться за ворогом скільки духу... Догнав.
Ухопив і потяг за собою в полон.
Одступають ворожі паровози... Задом, рачкують.
Женуться за ними наші велетні.
Ще одного ворога взято в полон.
Ще одного.
Й ще одного...

Мчить паровозна валка... світить вогнями... Набли-
жається. Вогні ростуть, збільшуються, насуваються і
вирастають в електричну лампу в руках у заспаної
санітарки.

Над Кравченком схилилась літня жінка з сивим
стриженим волоссям, з суворими рисами стомленого
обличчя, в білому халаті — лікарка. Вона акуратно
вктує Кравченка ковдрами, бере у санітарки з рук
міхур з льодом, кладе йому на голову.

Санітарка ставить на нічний столик лампу — виходить.
У смузі світла вимучене воскове обличчя Кравченка...
Спить. Злива за вікном не вщухає.

(Кінець четвертого розділу).

Бушує злива. Заливає нічну вулицю.

Бреде під дощем т. Сорока.

Злива.

Бреде Сорока байдуже, ігнорує дощ. Наче й нема його. Бреде замислено, руки в кишені заклавши.

За вечірнім чаєм. У зручному домашньому одязі. В затишку від дощів і бур сидить Муха і читає свій старій газету.

Стукає рука в двері.

Прислухались старі... „Стукають“... Пішов Муха відчиняти.

Заходять гості, комсомольці — Шура, Стьопа й ще один. Гості несподівані. Ніколи ще до Мухи не приходили комсомольці, та ще в такий пізній час. Розгубився зовсім старий. І гості теж [почувають себе не зовсім гаразд, хоч Шура й намагається весело всміхатися, обтрушуючись від дощу.

Муха заклопотавсь, заметушивсь. Стара Мушиха трохи злякано стільці підсуває. Гості ховають ніяковість за перебільшеною суворістю і врочистістю. Муха зовсім губиться. Нарешті Шурка заговорила :

ОД ІМЕНИ ЗАВОДСЬКОГО КОМСОМОЛУ ЗАПРОШУЄМО ВАС КЕРУВАТИ НАШОЮ БРИґАДОЮ.

Муха перелякався зовсім : „Я?.. Керувати? Та що ви справді?! Боже борони! Кому це на думку спало?

Комсомольці беруться вмовляти. Особливо Шурка старається. Але Муха, як то кажуть, руками й ногами відкараскується.

У дверях пивнушки, з'являється мокрий, як хлющ, од дощу Сорока... Проходить автоматично до столика.

У пивнушці повно. В клубах диму й брудних випарів, ніде правди діти, здебільшого сидять робітники. За

одним із столиків гурт свинарників. Серед них той, що розмовляв із Сорокою, коли знімали вивіску коло заводу. Він звертає увагу на Сороку, нахилиється до своїх, показуючи очима на нього, щось глумливо оповідає.

Кельнер подав Сороці пару пільзенського. Одкубтив пляшку, наливає в кухоль. Сорока, не зводячи зору з одної точки, берегється за кухоль. Підходить свинарник, не питаючи дозволу, важко валигється на стілець, навалюється на столик. Павза. Дивляться один на одного. Нарешті свинарник, брутально всміхаючись, каже:

ЛЕНІНА ПОМИНАЄШ?..

Сорока довго дивиться... Пізнає... Потім бере кухоль, момент затримує і раптом рвучким лютим рухом випліскує пиво в нахабно-п'яне обличчя свинарника.

За шинквасом паніка.

Падає столик з батареєю пивних пляшок.

В засиджене мухами дзеркало влучила пляшка з пивом. Брязкіт. Вибух уламків і фюерверк черепків.

На брудній, залитій, загаженій підлозі кілька пар ніг завзято вовтузяться.

Падає як сніп розпанаханий свинарник.

Грюкнули двері пивнушки за кимсь, що швидко вибіг геть на вулицю під дощ.

Група свинарників кинулась у двері, але дощовий шквал, що кинувся їм у вічі, примусив відступити назад.

Дощ заливає тротуари робітничого передмістя.

Біжить під дощем Сорока... Біжить як вітер.

Бурхливі потоки води посеред вулиці.

Сорока біжить, наче за ним щонайменше ескадрон жандарів жене.

Засвистів гудок паровозу десь на колії, прорізаючи дощ.

Сорока вилітає з-за рогу. Раптом почув...

Паровозний гудок.

192 З розгону став. Дихає мов ковальський міх. Вп'явся в нічну темряву — слухає. Момент, і знов рванув з місця — біжить далі.

Комсомольці — народ упертий, але впертість Мухи ще дужча. Як йому не доводять, він одмовляється:

Я ВЖЕ В КОМСОМОЛ НЕГОДЯЩИЙ,
ПІДТОПТАВСЯ.

Проте для Шури це не аргументи. Утихомиривши товаришів, вона сідає коло Мухи ближче і починає йому спокійно і твердо доводити. Муха слухає, наче хоче сказати: „Ну... Ну, то що з того“?

Сорока, змагаючись із дощем, біжить десь повз довгу нескінченну бетонову огорожу заводу.

Мусянжова постать Леніна, залита дощем, осяяна нічними заводськими загравами — повертаючись у темпі безупинного Сорочиноного гону — простягнутою рукою наче вказує йому шлях.

Нарешті добіг. Кинувся в прохідну будку.

На шляху вартовий:

ПЕРЕПУСКУ !..

У Сороки вже легені мало не дотлівають від шаленого бігу. Серце калатає так у грудях, що наче крізь мокрий до рубця одяг видко. Здавив його руками, держить. З останніх сил викидає з себе, з грудей:

ПУСТИ !.. ЗАВОД ЗАГИБАЄ !..

Але жадними інструкціями від завгоспа, коменданта і навіть від самого директора — на випадок світового масштабу — вартового прохідної будки аж ніяк не інструктовано. Жадних пояснень і розпоряджень у таких справах не дано. Про світову революцію у правилах внутрішнього розпорядку нічого не сказано, в примітках не обумовлено і не передбачено. Коротко кажучи: вартовий про загибель світової революції не поінформований. Кинувся був Сорока пробієм але зустрів

**ДЕЛЕГАТИ 2-ОЇ СВІТОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
НА ЖОВТНЕВІЙ ДЕМОНСТРАЦІЇ В ХАРКОВІ**

**ГРУПА ДЕЛЕГАТІВ 2-ОЇ СВІТОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:—праворуч—Л. РЕНН (Німеччина), Б. БУАЧІДЗЕ (ЗСФРР), Є. ГІРЧАК (УСРР) Б. ІЛЛЕШ (Угорщина), Л. АВЕРБАХ (РСФРР), МАТЕ
ЗАЛКА (Угорщина), А. ФАДЕЄВ (РСФРР).**

Ժողովուրդի խորհուրդի անդամները
Հոկտեմբեր - նոյեմբեր և դեկտեմբեր
պարունակում են հետևյալ տվյալները:
1. Մարտի "ժողովուրդ" թերթի մասին:
Կարգի պահպանում, աշխատանքի
օրենսդրություն, բնական գիտությունների
և արվեստների ոլորտում հայտնագործություններ

Палкий братерський привіт українським пролетарським письменникам і читачам журналу „Гарт“ від грузинських пролетарських письменників. Наше ударне завдання — об'єднати, злутувати всі сили робітників пролетарської культури для успішного виконання історичних завдань.

негайну ж і рішучу контратаку... Момент... і опинився на брукові під дощем, перед заводською брамою.

Безпорадно озирнувся довкола і раптом, наче приголомшений ударом, побачив...

Різка направлену руку Леніна, з якої промінням стікають дощові струмені.

Кидається Сорока знов кудись у темряву повз бетонний паркан.

Воропайченко солодко заснув, по вуха закопавшись у папери. Хропе.

Добіг Сорока туди, де бетонний паркан не такий високий — можна перелізти. Кидається з останніх сил на приступ. Зривається, дощ сліпить очі — падає... Кидається знову і знову і нарешті подужує.

Вказує рука Леніна.

Лютує дощ. Біжить Сорока повз нові казани.

Вривається в кочегарку. Назустріч йому кочегари.

ТОВАРИШІ КОЧЕГАРИ!..

Обступили Сороку товариші... Слухають мовчки, тільки очі горять, та кулаки мимоволі стискаються. А він викидає з себе слова, як шматки розпеченого металю... Кров'ю серця промовляє.

Мовчать чорним мовчанням кочегари.

Замок Сорока — жде.

Підвів очі один, зиркнув на товаришів — каже :

ДЕЙСТВУЙ, ТОВАРИШУ!..

Кинулись кочегари замикати входи й виходи.

А в Мушиній хаті йде гаряча суперечка. Як останній аргумент, говорить Муха :

ХОЧЕТЕ, ЩОБ З МЕНЕ СМІЯВСЯ ВВЕСЬ ЗАВОД?

Навіть Стюпа, що стриманіш, ніж інші, прохає та вмовляє Муху, і той розпалюється і починає мало не скандалити... Раптом усі замовкли, прислухаються.

194 Дошову зливу протинає тривожний заводський гудок.
Щура гукає:

ЗАВОД КЛИЧЕ!

Кидаються комсомольці з хати, навіть не попрощавшись.

Реве заводський гудок... Реве, захлинається...

Муха нервово прислухається. Стара взялася була умовляти — зиркнув сердито — відстала. Забігав по хаті, знов зупинився — слухає.

Кличе гудок.

Біжать під дощем три комсомольських постаті...
Стрімголов... як вітер.

Увірвалось засідання бюро заводського комосередку...
Слухають...

Замер на місці Глоба, слухає:

ЗАВОД КЛИЧЕ!

Долетіла до робітничих жител заводська тривога.
Прокидаються сонні — слухають:

ЗАВОД КЛИЧЕ!

Зупиняються на підшляху кухлі з пивом — слухають:

...КЛИЧЕ!

Одриваються чубаті юнацькі голови од книжок — слухають:

...КЛИЧЕ!

Рвуться поцілунки, холонуть обійми — слухають:

...КЛИЧЕ!

Тривога на заводі.

Прокидається нарешті й Воропайченко. Не розшолопає спросоння, в чім річ. Вибігає з „Кабінету“

Підпирають кочегари з середини вхідні двері. Трусяться... двигтять двері... Міцно тримають кочегари не пускають нікого.

Кличе гудок... Б'є мов у дзвін на сполох.

Схопився Муха за шапку, за бурку дощову — стара кинулась була зупиняти, одвів суворо рукою — каже:

ОДІЙДИ СТАРА—ЗАВОД КЛИЧЕ!

Кинувся з хати, наче років з тридцять з плечей скинув:

Тривога на заводі.

Припав Сорока до гудочного вентиля — зціпив зуби, кидає гасло тривоги в дощову буряну ніч.

Вибігають з хат на ходу, від дощу напинаються.

Вилазять з пуховиків розтривожені обивателі... Паніка й радість в очах сплелася.

Біжать — будять сонні вулиці... Біжать робітники.

ЗАВОД КЛИЧЕ!..

Кличе Сорока.

Біжать... Біжать... Біжать...

Одягаються обивателі... Похапцем, нашвидку...

Одягаються, христяться, молитви шепчуть, на дітей собаками гарчать.

Тримають міцно двері кочегари.

Добивається в кочегарку гурт людей на чолі з Воропайченком.

Гукає крізь двері один з кочегарів:

СТОРОННІМ ВХІД ЗАБОРОНЕНИЙ!..

Біжать комсомольці... Біжить молодь робітничка.

В обивателів паніка: здирають з пальців у себе персні... з вух виймають серги.

Біжать суворі кадровики.

Замотують обивателі в ганчірки срібні ложки.

Біжать, поспішають старі майстри — біжать Мухи.

Хапливо ховають обивателі добро своє в пічурках.

Стрімголов скачуть візниками по калюжах і дощових потоках інженери.

196 Засувають обивателі барахло під половиці.
Біжить старий інженер, біжить разом з робітниками.

ЗАВОД КЛИЧЕ!

Знов наче ожила мусянжева постать Леніна — залита дощем, облита світлом — кожний робітничий по-статі, кожному гурткові, що біжить — вказує шлях.

Кличе, надривається гудок.

Змітають з шляху вартового прохідної будки.

Добивається Воропайченко в двері кочегарки — кричить:

ЩО СТАЛОСЯ?

Реве гудок.

Вливаються в заводське дворище.

Гукає, надривно гукає, кличе гудок.

Вливаються в заводську браму товпища збурених робітників.

Кричить, б'є в двері, наче його хтось справді боїться — Воропайченко.

ЩО СТАЛОСЬ?

Сорока змагає. Зціпив зуби до крові — сигналізує.

Захрясло заводське подвір'я людьми.

Клекоче, вирує натовп.

Сорока востаннє крутнув вентиль і знесилено посу-нувся на підлогу. Лежить якийсь момент нерухомо, потім важко підводиться.

Широко одчиняють двері кочегарки... Виходить з них Сорока.

Клекоче натовп коло трибуни.

Лізе на неї з останніх сил, майже напівсвідомо дряпається Сорока... От-от упаде, і раптом міцно підтри-мує його Глоба.

На трибуну зводить, ставить.

Встромив Сорока в чорний вир людей майже невидючі очі... гукає...

ТОВАРИШІ!..

Вирує натовп.

Сорока напружує всі сили:

ТОВАРИШІ!..

Натовп затихає, суворо слухає...

Захитався Сорока — Глоба підтримав — і вигукнув останнім криком останніх сил:

СВІТОВА РЕВОЛЮЦІЯ ЗАГИБАЄ!..

Натовп перед очима захитався, закрутився, і...

Сорока непритомний посунувся з трибуни просто в натовп на руки товаришів.

На трибуні Глоба.

(Кінець п'ятого розділу).

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

Глоба на трибуні. Січе дощ.

На заводському дворіщі, вночі, під дощем і вітром, без зарані підготованого пляну, без обдуманих і вивірених тез для порядку денного — відбувається небувалий стихійний мітинг, мітинг — самосуд. Він одбувається одразу в кількох місцях. Збудження таке, що слухати одного промовця великій кількості людей важко. Отже одразу говорять кілька в різних місцях дворища. Промовці беруть слово „явочним порядком“, і їхні промови — не промови, а електричні розряди, вибухи піроксиліну.

В натовпі ще хаос неформлених почувань і пристрастей. Це збуджена стихійна сила, що клекоче як кратер вулькана.

Глоба вступає в контакт з цією силою, як скульптор, як майстер, що мусить з цього хаосу створити грандіозний монумент. Широкими експресивними рухами починає формувати матеріал.

Дах багатопверхового будинку. З-за балюстради поліцейський чин строчить з кулемету просто в апарат. Ззаду виросли два робітники... блискавка боротьби... рух — поліцейський чин летить каменем додолу.

Ріг будинку. Коло нього припало двоє робітників. Момент чекання. За рогом з'являється автопанцерник. Вискочили з засідки двоє... Рух... Панцерник вкривається димом од вибуху бомб. Один з робітників падає.

В натовпі акцент... Детонація вибуху.

На імпровізовану трибуну — нові казани — вип'явсь новий промовець: один з заводського комосередку. Починає різати їдкими, гострими як ніж словами:

Підворіття... В шпари залізної брами сторожко визирають обивателі. Чекання, сподівання, прислухування. „Та коли ж нареші?!“

Вулиця... Вибух гарматного набою... Брязнув об камінь ліхтарний стовб. Розляглась дитяча постать на бруку. Побіг гурт червоноармійців.

Вистрибнула на тендер „кукушки“ комсомолка Шура. Застрочила словами, як кулеметом.

В натовпі рух до неї. Застигли... бліді обличчя запливають дощем.

Ззаду натовпу поміж стін, ніяк крізь них не проб'ється, „страждає“ Воропайченко. Учепиться за одного, повертає до себе, питає:

ЩО СТАЛОСЯ?

Побіг Стьопа до нового димаря, зскочив на скоби, взяв у товариша прапор на держалні, подряпався вгору.

Глоба в суворому захваті змонтовує ще покищо розпорошені емоції в одне, збирає їх в один акумулятор... Формує.

БУЛА ПЕТЛЮРІЯ!..

Мчать гайдамаки на конях. Довгі шлики за ними в повітрі мають.

Гурт партизанів, робітників і селян крешуть по них з кулеметів.

Зробив рвучкий експресивний рух промовець.

Пролетів над апаратом бронепотяг.

Розірвався гарматний набій... Бризнув у небо вулканом.

Кинулись обивателі геть од воріт. Біжать по хатах.

Знову промовець. Ще експресивний рух... Наче підніс щось угору, над головою, і брязнув об землю.

Ще розірвався набій.

Стрибають в льохи обивателі... Кидають жужма пуховики, подушки... Ляду за собою причиняють.

Лізе Стьопа з прапором у руках на димар... Лізе, змагається з вітром, дощем.

Запалився старий Муха і не впізнати... Вліз у гурт старих робітників — кадровиків агітує... Пошепки, по-тай, щоб не чули, щоб не замітили... Дуже старий соромливий.

А на тендер до Шури вже вип'явсь Сорока. Кожне слово, кожен рух наче лопата жару в...

Натовп.

Знову добивається Воропайченко... Теж кудись виліз. Гукає в натовп:

ЩО СТАЛОСЯ?

Визирають з піднятих ляд обивателі — слухають.

Б'є постріл з гармат...

...наче від руху Глоби.

Ще вище повзе Стьопа... До половини димаря доп'явся.

Жбурляє оберемки слів Сорока. Він не вчився ні плястики, ні реторики... Він боець і кочегар. Кожний незграбний рух, кожна неоковирна фраза — купа жару в...

Один за одним встають нові промовці... Вилазять на імпровізовані трибуни... Говорить директор — кожне слово — удар гільйотини.

Говорить жінка - робітниця — машиністка мостових підойм. У захваті не помічає сліз, з дощем їх мішає.

Потрясає руками старий інженер... Кипить як юнак.

Стьопа лізе вгору. Лізе, наче підганяють його промовці... проте що вище, то обережніше... Що вище — гостріше змагання з дощем і вітром.

Воропайченко знов питає... Ніхто в його бік і не зиркає. Раптом поруч з ним виріс техдиректор... Тісно двом... хапаючи руками повітря, котиться Воропайченко вниз.

І знов опиняється десь поза спинами.

Слухає маса техдиректорову промову... Слухає — не вірить.

Сидять в льоху обивателі... Закопали щось у кутку, накрили барилом. Слухають.

Говорить техдиректор, наче сам себе січе словами. Важко йому, проте мужньо свої провини визнає.

Уважніш, довірливіш слухає маса. Навіть усміхається дехто.

Глоба з трибуни не сходить... уже впіймав стихію маси в свої руки майстра... Вже виразно встають контури монумента.

БУВ ДЕНІКІН!..

Встають серед пожарища шибениці.

Мчаться серед лісу селяни - біженці.

Мчить червона кіннота з голими шаблями на апарат.

Лізе Стьопа — вище й вище.

Стрибнув старий інженер у гурт старих кадровиків. Підступає до нього Муха... Підступили робітники...

Сказав кілька слів Муха, гаряче тиснуть робітники інженерові руки.

Не втихає Глоба.

БУЛИ ПОЛЯКИ!..

Падають з кручі в провалля розстріляні робітники.
Вибухають мости в повітря.

Мчить червона кіннота на апарат.

БУЛА АНТАНТА!..

Підводяться корабельні гармати... Випал.
Кидають з судна у воду розстріляних.
Беруть партизани у полон французький танк.

Мчить червона кіннота.

Лізе Стьопа вище... До краю добирається.

Вивершує Глоба промову свою.

І ПЕРЕКОП БУВ!..

Загачують трупами Сиваські болота обідрані, виснажені бійці.

Тягнуть руками гармату по пояс у воді.

Видряпалась кіннота з болота... далі рушили — вперед — вперед — вперед.

Добрався до краю Стьопа... Вщухає дощ.

Розпускає Стьопа по вітру прапор.

Виходять на трибуну Муха, старий інженер, старі кадровики - робітники.

Муха, хвилюючись, зняв шапку... говорить:

ОГОЛОШУЮ СЕБЕ МОБІЛІЗОВАНИМ...

ковтнув повітря і вже твердо енергійно закінчує:

НА ТРУДОВИЙ ФРОНТ!..

Полощеться прапор на димарі.

Глоба закінчує... останній рух майстра:

РЕВОЛЮЦІЯ БУЛА... 201

РЕВОЛЮЦІЯ ПРОДОВЖУЄТЬСЯ.

Постать Леніна в найекспресивнішому ракурсі вказує простягнутою вперед рукою на...

Воропайченка, що видерся нарешті на порожню вже трибуну і, надриваючись, гукає:

ТОВАРИШІ!.. ЗАСПОКОЙТЕСЬ!! НІЧОГО
НЕ СТАЛОСЯ!!!

Ранок. Вилазять з льохів розчаровані обивателі. Витягають пуховики, подушки... Один на одного не дивляться. Стомлені, сонні, знервовані... З-за якоїсь дурниці починають люто гризтися. Чоловік, як навіжений, кидається на жінку. Жінка на чоловіка.

ЙОЛОП!.. ТІЛЬКИ Й УМІЄШ БУНТИ
ВИГАДУВАТИ!..

Чоловік ображений у найкращих почуттях:

ХОЛЕРО!.. ТИ Ж З БАЗАРУ БУНТ ПРИ-
НЕСЛА!.

Родинний скандал.

День. На новому димарі майорить прапор.

Старі димарі бомбардують небо чорними випалами.

Муха помолодшав. Керує працею бригади. Рухливий як ртуть, як спіраль, як пружина.

Співають ударники за працею. Бадьорі, веселі, спритні як чортенята.

Увіходить на заводське подвір'я Кравченко. Він після хвороби схуд ще більше... Оглядає все довколишнє, і воно вражає його своєю незвичайністю.

В новому приміщенні кочегарки провадиться монтаж нових казів. Старий інженер жваво, бадьоро і чітко керує працею.

Кравченко проходить далі,

Працюють ковалі... Гупають у три молоти...

ТЕМПУ!..

Б'ють молоти швидше.

Бризкають іскри. Б'ють ковалі... Темпу! Темпу!
Темпу!

ТЕМПУ!

Воропайченко коло варстату — за слюсаря. Він піт-
ний од праці. Розлючений, набундючений. Одвик!..
Терпуг руки натирає, з рук, стерво, виприскуює.

Годують топки вугіллям чорні як чорти — залиті пе-
кельним світлом — кочегари.

Гойдає лопатою вугілля Сорока... Гойдає, гукаючи:

ТЕМПУ!

Курять димарі.

Б'ють парові молоти:

ТЕМПУ!..

Виїждять із цехів новонароджені паровози... Салю-
тують:

ТЕМПУ!..

З страшною експресією підніс коваль молота... ки-
дає об коваadlo...

Ще паровіз...

Ще удар молота.

Ще паровіз і ще й ще... Салютують на залізницях
паровози. Мусянжева постать різко вказує:

На заводській трибуні виростають Муха, Сорока, стар-
ий інженер, старі робітники-кадровики.

Муха твердо говорить:

ВСТУПАЄМ...

говорить...

В КОМУНІСТИЧНУ...

говорить...

ПАРТІЮ. 203

204 Салютують паровози... Задиміли, рушили на апарат.

Задимів новий димар... Прапор змагається з вітром.

Рушили на апарат лави старої робітничої гвардії.

Ще нові й ще, й ще.

Прапор змагається з димом.

Над заводською брамою на старому місці з'являються літери:

„імени ЛЕНІНА“

Ідуть робітники лавою. Спереду Шура, Сорока, старий інженер, старі кадровики... Ідуть у партію...

„імени ЛЕНІНА“ (текст на вивісці).

Прапор на димарі.

Кінець.

ТОВАРИШІ З „ГАРТУ“

На Радянській Україні відбувається багате й дивне відродження літератури й мистецтва. Я знав про це дуже мало, доки не одвідав Харкова.

В нашій мільйонно-доляровім Нью-Йорку ми не маємо такої інтенсивної діяльності, такої творчості, такого захоплення. Я заздрю Вам, товариші. Все життя в Ваших руках, і Ви можете перетворювати його з свого бажання.

В Америці пролетарський письменник змушений працювати в муці й самотності проти течії. Тут Ви працюєте повним розмахом поточних подій. Яка велич, яка можливість.

Мені дорогі тижні, що їх ми прожили в Харкові, і я можу бачити, що це місто буде проводирем у перемозі п'ятирічки на Україні. Я можу також бачити, що письменники й художники Радянської України готують вільний внесок у літературу й мистецтво, визволені комуністичною революцією.

Прийміть мою подяку за Вашу гостинність і мою доляльну обіцянку обороняти пером і рушницею Радянський Союз.

Майкл Голд

УДАРНИКІВ В ЛІТЕРАТУРУ

„Геть літераторів-безпартійних! Геть літераторів-надлюдей! Літературна справа повинна стати частиною загально-пролетарської справи!“

Так писав В. І. Ленін ще в 1905 році. Але тільки тепер ми можемо констатувати, що пролетарська література справді вімкнулася в боротьбу робітничої класи за ударні соціалістичні темпи, за будівництво соціалізму в найкоротший історичний термін.

Нечуваний досі зріст пролетарської літературної суспільности, стихійний зріст творчих робітничих гуртків на металургійних заводах, шахтах та копальнях, зріст нових кадрів робітників-критиків свідчить за величезні успіхи культурної революції, свідчить за те, що чим далі, тим розрив між розумовою і фізичною працею стає менш помітним.

Масовість пролетарського літературного руху, що виявляється в безлічі заводських стінгазет, друкованій робітничій пресі, в численному поповненні письменницьких лав з кадрів мільйонного роборства, нарешті, в нових літературних творах, написаних руками пролетарів, що стоять біля варстату — всі ці факти підтверджують величезну роль масового літературного руху в справі соціалістичної перебудови країни.

Нині ми підійшли до такого етапу літературного руху, коли розмах творчої енергії робітничих мас перехльостує через будь-які раніше встановлені форми і методи керівництва літературним пролетарським рухом.

Ще зовсім недавно ми широко практикували так звані „зустрічі“ письменників з читачами, гастрольні виїзди письменницьких груп у виробничі райони, колгоспи тощо.

На певному етапі і ці урочисті „зустрічі“ відіграли не малу позитивну роль, особливо на Україні, де пролетаріят дуже поволі опанував українську культуру.

Але яким жалюгідним назадином і хвостистом здається нам той, хто й за сьогоднішніх умов, за умов нечуваного культурного зросту пролетаріату, за умов розгорнутого ударництва й соцзмагання вважатиме оті „парадні виїзди до мас“ за справжню масову літературну роботу.

206 Нині героєм сьогоднішніх соціалістичних буднів є ударник, свідомий борець - ентузіаст будівництва.

Це він — ударник — є основною підоймою соціалістичного наступу. Це він — ударник — висуває зустрічні промфінляни, це він — ударник — за 110⁰ жари протягом 14 годин ремонтує мартенівську піч тоді, коли досі на такий ремонт витрачалося три доби. Це він — ударник — (головив нещадну війну ледарям, нехлюйству, прогульникам, симулянтам. Це він — ударник — вносить пропозиції щодо поліпшення якості продукції, збільшення кількості, раціоналізації виробництва. Це він — ударник — рішуче пішов на штурм безкультур'я, забобонів і волячих темпів у роботі.

Це він — ударник — доводить усім, що праця може стати „с правою чести, справою слави, справою відваги і героїства“ (І. Сталін).

І знову ж він, той таки ударник, вносить дух ударництва і в масовий літературний рух. Це його — ударникові — замітки в стінгазеті палять вогнем клясової зненависти й приривства тих, хто гальмує розмах боротьби за п'ятирічку, це він — ударник — одпрацювавши зміну в своєму цеху, включається в оперативний пост заводської газети або в літературну бригаду й разом іде в рейд перевіряти роботу інших цехів, агрегатів.

І, нарешті, його — ударникова — епіграма, нарис чи навіть повість найповнокровніше, найправдивіше відбиває велетенський творчий розмах і ентузіазм будівників соціалізму.

Цього не помічати можуть лише сліпі, а не розумити — дурні.

Проте, і досі є окремі письменники і навіть цілі літературні організації, що справу масового робітничого літературного руху намагаються підмінити коли не вищезгаданою парадністю „зустрічів“, — то солоденьким і фалшивим „робочолубством“, від якого за десять кілометрів дхне інтелігентсько-народницьким духом.

Сьогодні робітничий літературний рух вступив в таку стадію, коли будь-якого „снисхожденья“ для себе з боку визнаних письменників йому не потрібно. Робітник-поет, письменник, критик чи робкор сьогодні є основною силою масового літературного руху. Без обліку і вивчення їхніх покищо несміливих творчих кроків не можна буде зрозуміти того нового типу пись-

менника, що працює за доби пролетарської диктатури.

Справді бо, де, коли і за яких умов історія літератури знала такі факти, як, скажімо, шефство робітників над літературними організаціями, де, коли, за яких умов література відігравала таку колосальну роль в справі класового виховання мас, де, коли і за яких умов література набирала таких масових многогранних форм?

Ніде і ніколи.

Лише наша ударницька доба дає разуче підтвердження марксівської тези про повільне усунення розриву поміж фізичною і розумовою працею.

Отже, настав час повною мірою реалізувати старе твердження Леніна, що „літературна справа повинна стати частиною загально-пролетарської справи“.

Наш наступ на рештки капіталістичних елементів в економіці провадиться під прапором ударництва.

Ідеологічний фронт, фронт культурної революції, фронт літературний не сміють відставати!

ВУСПП оголошує ударництво в пролетарській літературі. ВУСПП кличе всіх письменників в художніх образах показати основну рушійну силу нашого наступу — ударника.

Ми кличемо: письменнику, лицем до ударника.

Ми кличемо під гасло: „Жадного пролетарського й радянського письменника без постійного, безпосереднього зв'язку з пролетаріатом, без активної участі разом з ним в боротьбі за ударництво, за найшвидші темпи, за п'ятирічку в чотири роки“!

Ми оголошуємо призов ударників в пролетарську літературу.

Наша організація — ВУСПП — з перших днів свого існування стала формою масового пролетарського літературного руху. Це факт, якого ніхто не може заперечити. Наші робітничі літературні організації („Забой“ — Донбас, „Червоний Гірник“ — Криворіжжя, творчі гуртки Києва, Миколаєва, Одеси та Харкова) провели величезну роботу щодо обслуговування художнім словом героїчної боротьби своєї класи.

Наші творчі гуртки разом зі своєю класою рушили в організований ударний похід на прориви і особистим трудовим прикладом і бойовим художнім словом

208 допомагають ліквідувати вугільно-металеву заборгованість країні.

Наша організація перша відгукнулася на відозву ЦК ВКП(б) від 8/IX, оголосивши себе за мобілізовану для участі в боротьбі за п'ятирічку в чотири роки.

Проте, не можна замовчувати й своїх помилок.

Зокрема, до цього часу ми зовсім не керували масовим літературним рухом Дніпропетровщини, цього центру союзної металургії. Кепсько поставлена була робота й на підприємствах Харкова. Проте, ці своєрідні „прориви“ напередодні ліквідації.

У Дніпропетровському вже маємо цілий робітничий літературний похід, що йде під прапором саме ВУСПП. Робітничі творчі гуртки металургійних велетнів-заводів імени т. т. Петровського та Леніна, а також Кам'янського заводу ім. Дзержинського в „день ударника“ оголосили себе за творчі гуртки ВУСПП.

У самому місті Дніпропетровському загальні збори літературного активу від 2/X-30 року ухвалили утворити й утворили філію нашої організації.

У великій літературно-політичній резолюції збори, між іншим, зафіксували таке:

„Саме тепер, як ніколи, виспіла потреба цілковито консолідувати всі пролетарські письменницькі сили навколо якоїсь основної організації пролетарської літератури.

Ми, письменники Дніпропетровського — міста чавуну й сталі— вважаємо, що така єдина організація на Україні є Всеукраїнська організація пролетарських письменників (ВУСПП), що зросла й загартувалася в боях за чистоту класової лінії в літературі й дійшла чималих творчих та організаційних досягнень, прилучаючи до національно-культурного процесу нові й нові шари пролетарів, організувавши ряд філій та творчих гуртків на периферії (Донбас, Одеса, Київ, Миколаїв, Кривий Ріг тощо)“.

Як же розуміють свою роботу товариші дніпропетровські успівці? В тій же резолюції вони заявляють:

„Усю свою роботу філія ВУСПП тісно пов'язуватиме із завданнями партії, борючись за метал, як один із загонів творчобойового колективу робітничої класи, прилучаючи до національно-культурного процесу нові творчі сили пролетаріату й організовуючи та керуючи творчими гуртками на підприємствах“.

Отже, цілий ВУСПП уже широко розгорнув практичну роботу щодо призову ударників в літературу. Цю роботу ми провадитимемо в тісному контакті і повсякденному діловому зв'язку з керівними організаціями проф-сійного руху, з робітничими видавництвами, з масовими культурно-освітніми організаціями. Але ми ставимо питання ще глибше й ширше. Ми будемо боротися за максимальне втягання ударників у керівництво масовим літературним рухом, ми вважаємо за потрібне перетворити наші наступні пленуми і з'їзд на всеукраїнські зльоти робітничих літературних ударників, ми вважаємо за необхідне рішуче перебудувати наші друковані органи („Гарт“, „Красное Слово“, „Проліт“) на основах ударництва в бік більшої політизації їх, актуалізації та максимального втягнення в число їхніх співробітників літературних ударників. Ми вважаємо, що є пекуча потреба негайно видавати масовий літературний двотижневик, розрахований саме на наші творчі робітничі гуртки, на всіх робітників — учасників клясового літературного руху.

Ми вважаємо, що на сьогоднішні поняття „центр“ і „периферія“, особливо щодо літературного руху, являються відносні. Хіба можна, скажімо, Дніпропетровське — центр металургії, де на одному заводі працює 30—35 тис. робітників, де є творчий літературний актив у кількості 70 чоловіка, — хіба можна це місто назвати периферією без певного застереження.

Отже, основна увага ВУСПП — на максимальне охоплення робітничого літературного руху саме в центрах металю, руди, вугілля.

Ми вже створили штаб призову ударників у Харкові й запропонували організовувати такі штаби по всіх наших філіях.

І, нарешті, ми закликаємо Всеукраїнську Федерацію Революційних Письменників та окремі літературні організації відгукнутися на наш заклик про призов ударників в літературу й пропонуємо їм соціалістичне змагання на кращі прозові, драматичні та поетичні твори про ударництво та ударників, а також на кращу програму роботи літературних ударних гуртків.

Гасло „лицем до ударника“ слід здійснювати справді більшовицькими, ударними темпами.

Ю. ЯНОВСЬКИЙ. Чотири шаблі. Роман. „Книгоспілка“. 1930 р. ст. 226, ціна 1 крб. 40 коп.

Доба розгорнутого наступу в країні будованого соціалізму ставить перед революційно-пролетарськими письменниками почесне й відповідальне завдання — бути активними борцями, своєю зброєю — художнім словом — проробляти комуністичну роботу, як казав В. Блакитний; допомагати країні викорчувати рештки капіталізму.

Призов ударників в літературу, що його провадить ВУСПП, боротьба на підприємствах за виконання промфінплану, мобілізація на боротьбу з проривами, все це окремі ланки відповідальної й почесної роботи радянського революційного письменника.

За цієї доби кожний твір повинен мобілізувати й організовувати читача за соціалістичне будівництво, на непримиренну класову боротьбу з ворогом.

Класова виразність, чітка цілеспрямованість до виконання цих завдань, — ось те, що повинен дати поет і письменник.

Роман Ю. Яновського „Чотири Шаблі“ окремими розділами друкувався на сторінках „Літературного Ярмарку“ та „Пролітфронту“. Яновський має попередній значний доробок і в шуканнях стильового оформлення виразно посів певні літературно-творчі позиції, виявився, як „Майстер романтики“, один із тієї групи письменників, що про них на сторінках „Літературного Ярмарку“ Ч. 11 писалося так: „Микола Хвильовий, а не хто інший привів до української революційної прози до 20 найпотужніших сучасних письменників, найпопулярніших і найбільш підготовлених до тих завдань, які ти ставив, любий читачу, перед пролетарською літературою“. Серед цієї групи рекламаних від „Літ. Ярмарку“ вихованців Хвильового Яновський посідає чільне місце і по праву заступив свого метра.

„Майстер романтики“, подаючи свої твори в пляні застосування романтичної манери письма, відбиває певною мірою ті всі риси, що характеризують її в цілому.

В сучасній боротьбі за творчу методу літератури важить не визначення „реалізм“, „романтизм“, бо всі ці стилі за доби пролетарської диктатури відповідно деформуються, важить те, скільки письменник спромігся дати твір в пляні діалектико-матеріалістичному, в пляні застосування не ідеалістичної, а матеріалістичної естетики.

Матеріал твору Ю. Яновського — це боротьба українського партизанства з білими та інтервентами (французи, греки), часи організації та зростання партизанщини на Степовій Україні, героїка, патос боротьби і поступове перетворення на регулярні частини Червоної Армії (4 розд.).

Решта розділів (3) показує дальший життєвий шлях типових персонажів, партизанів за мирного будівництва.

Єдиної, стрункої композиції немає. Окремі розділи легко можуть бути окремими оповіданнями, повістями. В творі багато вставних новель (чи то в формі сну, чи розповіді когось з дійових персонажів).

Велика культура слова, що так притаманна Ю. Яновському, дбайливе, уважне ставлення до словесного оформлення матеріалу, — що правда, іноді межує з орнаменталізмом, фетишизуванням слова, як художнього засобу, — виявляється і в „Чотирьох Шаблях“. Ритмічність,

місяцями пісенності, та ще в обрамленні - вступі до кожного розділу пісні, посилюють загальне враження від цього твору.

Отже автор в плані героїчної романтики намагається показати недавно нашу революційну дійсність. Героїка партизанщини, що подається, як розбещена селянська стихія, анархічна маса, що порвала всілякі пута й розуміє волю, лише як вітер, як безмежний степ. „На колосальнім безмір'ї віє зараз вітер“, немає жадної влади, а кожен ярмарок — настояща революція“ (ст. 2), ось провідна думка в показі партизанщини. В цьому показі превалює так властива для романтиків абстрактність від справжнього стану революційної боротьби та її соціально-класової суті, більше зовнішній героїзм, плякатно - диктовий показ не живих людей, класово зумовлених в своїй поведінці, а схем героїчних поз. Колективу, організованого, об'єднаного, немає, він як тло для показу окремих героїв.

Подати цих поодиноких героїв, безперечно типових, що є репрезентантами певних груп і настроїв партизанщини і що водночас є її керівниками, її „Чотирма Шаблями“, і ставить собі як завдання автор. З побожністю й відповідальністю величч цього завдання автор урочисто - патетично (як Нестор - літописець) починає свій роман - поему:

„Благословіть почати ширий труд,
Що відчинив би далину, як дурі,
Довірте недостойному перу
Достойне слово ставить на папері“.

В основі, як певні історичні джерела, романтично сприйняті й опрацьовані, це Григор'євщина і її боротьба проти французо - греків, але все це подане в гіперболізованому вигляді партизанщини як „гніву народного“. В таких масових рухах нашої революції, а зокрема і в Григор'єва, був певний провід від політичних партій та організацій. А в творові, за винятком лише анархістів, що один час були у війську, більше нічого про таке керівництво немає, навіть підкреслюється устами Шахая: „Я не знаю, що буде в містах, бо я загубив нитку до тих, що там керують“ (ст. 2), і це дає змогу висунути героїчну постать Шахая, як керівника й організатора армії.

Цілий повстансько - партизанський рух — то безмежна хоробрість людей, які все ж таки з тугою згадують про землю, але людей, що більше виявляють себе, як погромники, п'яниці, і тут яскравим є стимул до перемоги хоч би в Успенівській баталії, де від Марченка заклик: „Цистерну спирту даю за танк. В атаку, хлопці“ (т. 71). Хлопці роблять чудеса й дійсно перемагають ворога. А то ще інша нагорода: „браточки, не дреф, у французів баракла повні вагони“ (ст. 72). Так само характеристичне й те, коли Шахай б'є одного партизана, який розстріляв без суду; до крові набивши, Шахай ще наказує всипати шомполів. Відбувається цікавий діалог: Остюк: — „іме ем даного мені від партії контролю, прошу пояснень. Це ти хочеш стару дисципліну завести?“

— Він без суду розстріляв. Важно, щоб населення знало, що в нас суд є, а не самосудчики.

— Тоді к ногтю його, гада — нічуть же не бити!

— Є різні породи людей, — протягнув Шахай, — одного вдар, гор'янку тобі перегризе, а другий ще більш старатиметься. Першого стріляй, коли виправити не можеш, а другого бий і вчи“ (ст. 104). Ось

212 вам ті засоби, за допомогою яких, в показі автора, з повстанських частин гартувалися частини, що стали червоноармійськими. Все це безперечно невірне, неправдиве у висвітленні масового партизанського руху та його рушійних сил.

Розгляд головних дійових персонажів дасть змогу глибше зрозуміти цілий твір. „Чотири Шаблі“ — Шахай, Остюк, Марченко й Галат, — то орли, що верховодять у своєму селі, їхньою стихією є війна (ст. 9).

Шахай — ватажок, що його погляди й скерованість автор подає в низці описів, порівнянь, мрій-снів, навіть екскурсів до історії. Наведено кілька найяскравіших уривків:

„Він (Шахай) ходив по ярмарку, переступаючи калюжі, ніби широкі ріки, баклажани нагадували йому кров, очеретяне віниччя біля яток перетворювалося йому на пишні бунчуки, плахти на руках — на прапори і вітер над ярмарком — на гомін і шум армій“ (ст. 12).

Подаючи опис церкви, автор зазначає, що церкву будували запорожці, а далі опис церкви: „кони було змалювано з братчиків-будівників, з кошового отамана, з курінних. В такій церкві ставало страшно серед вусатих чорних лицарів, оквітчастих оселедцями, в козацьких свитах,—лицарів жорстоких та відважних“ (ст. 13)... Далі „Галат незадоволено пересунув кованого савника з сотнею свічок від святої Варвари до ікони Покрови, де в натовпі стояло чимало чорновусих козаків з булавами та перначами“ (ст. 13).

І далі (хай пробачить читач за довгу цитату) подав розгорнутий виклад історії України: Шахаєві приходило на думку царське панування, уся історія народу — славна, гучна і завше великодушна. Козаки-сіромахи проходили довгою валкою, всі честотники, хоробрі гультаї, морські розбійники — гордо ступали на великих землях, всі лицарі чести своєї сіромашкої і мученики. Максим Залізник, Семен Неживий, Яків Швачка, Іван Бондаренко — всі славі колії, чисті серця 70 років XVII віку, месники за кривду, за білих... Петро Кальниш — останній кошовий Січі — цокотів чотками в самотньому затворі Соловецького монастиря, двадцять сім років прями старий степові думи, дивився на свій край з Білого моря, плакав, крізь туман не додаючи прийдешніх віків — радів сонечку, коли воно проглядало крізь млу півночі.

Шахай клянеться собі, обходячи церкву, зупиняючись перед святим козацтвом на стінах, клянеться не допустити жалости до серця. Клянеться, що не віритиме нікому, хто лежатиме під його шаблею або сидітиме за його столом. Він клянеться і цілує в плече сивовусого курінного (ст. 15).

Наведені цитати, де український нарід, козацтво і Шахаєва клятва це та національна романтика, що йде від дореволюційних „Як жив український нарід“, що не має клясового розуміння подій, і ось в такому колі, в такому оточенні й освітленні подається Шахай, що в подальшому мав бути за керівника.

І коли весілля 1918 року подається в стилі XVII-XVIII віків (а на весіллі матроси, робітники й салдати), то це теж засіб до підсилення ідеалізації давньої минувшини. І тут виступає концепція про „завше великодушний“ загалом, без клясової диференціації, український нарід і про жорстокість і відвагу, що її має взяти Шахай від козацтва. Це захопання в старовину виявляється в плеканні пісенної творчості, у введенні коби, як національного інструменту, і від автора маємо такі вставки: „Скільки пісень погублено тепер — старих і розрадных! Скільки мелодій увібрала в себе чужа гармоніка; — захрипіла гісто-

ричка, де ноти тьмаві, а пісні метушливі й неповажні, де знижується мистецька глибина мелодій, гармошка демагог, багатоголоса перекупка! Ось співає скрипка, чи розмовляє кобза: одна, ледве помітна нота простягається в п вітрі і її коливання таке ж, як і коливання повітря. Струна дає чистий — до божевілья звук. Коливаються в і ки, вузьке коло часу поширюється на все життя всього народу. Рівна, прозора, проста до геніяльності нота з'єднує віки" (ст. 16). Це загальнолюдське, надклясове розуміння народу й музики, що „з'єднує віки“, протиставлення гармоніки і кобзи є знову ж таки однією з тих лапок, що пов'язуються з усією попередньою і дальшою ідеалізацією давньої минувшини і що вже в попередньому творі „Майстер корабля“ виявилися в міркуваннях про культуру нації і безперечно мають своє коріння в колишньому хвилюванні та його шведських могилах і т. ін.

І ще яскравіше виявляється цей чинник — національна свідомість, — у відповіді Шахаєвій сліпому кобзареві (побіжно відзначимо, що дуже багато кобзарів у XX віці, начебто це XVII, XVIII вік): „Слухай, діду, в голові Шахая забриніла воля, — ось тобі моя голова, діду! Клянусь родом своїм чесним, клянусь дідом кріпаком, прадідом запорожцем, не загинула ще честь і хоробрість“ (ст. 19). Вольова людина, надлюдина, що підкоріє собі розбещену стихію, — такий Шахай. Вже його портрет, що подає автор на ст. 93: „Суворе обличчя“ і т. і., що закінчується описом усмішки, за яку „можна піти на скін, можна вирости в своїх очах, знайшовши сили для нелюдського діла. Тільки з нею можна розуміти всю велич і таємність слова „чоловік“, — вже в цій гіперболізації відчувається ідеалістична, надклясова трактовка людини взагалі.

Яновський настирливо підкреслює протягом цілого роману постать Шахая, як надзвичайної, вольової людини, що рушійною силою в ній є честолюбство й прагнення слави (напр., ст. 103, 107, 109). Цікавий з цього погляду сон Шахая, де так само виявляється основне скеровання у боротьбі.

„О, я собі зумів вибрати командирів. Хіба не вмире кожний із них за мене десять разів? А чи повірить хто із моїх, що мене можна подолати? Загіпнотизувавши себе моїм ім'ям, вони робитимуть чудеса. Наче прапор несуть вони мене в серці. Я не такий, як вони? Але воля моя не знає меж. Історія запише мене на свої білосніжні сторінки. Ім'я моє Шахай — перемога“ (ст. 113). Самозакоханість і самовпевненість, що її автор підсилює в цілій низці сцен: сутичка з анархістами, втихомирення бригади Галата і нарешті такі засоби, щоб звеличити Шахая, як змагання кіньми, його перемога змальовується в шаблонних тонах: „Вихором вилетів на шпиль могили вершник і став, як пам'ятник. Простягнута рука застигла, показуючи вперед, ніби бронза раптом потекла в її жилах“ (ст. 118). Відштовхуючись від трафаретних героїчних романів буржуазної л - ри, Яновський весь час примушений брати звідти фарби й порівняння (Наполеон, Петро Перший, Запоріжжя тощо).

У промовах Шахая цікаве акцентування завдань нації, коли він підкреслює, що „повертається на кінь історії придушена, але жива нація, вже грізно й тривожно витають її сурми“ (ст. 52), — в основі його дій і вчинків не свідомість робітничої правди, клясових завдань пролетаріату, а національних, змагання за славу й честь краю. Тимур, Леонід, Наполеон, Фрідріх Великий, — це ті, що підносять Шахая в його боротьбі (цілком слушно закидають робітники на гуртках при обговоренні, що звідки робітникові — Шахаєві так добре обізнатися з істо-

рією царів), і своїх товаришів Шахай підбадьорив: „Перехожий, скажи, що тут Марченко, Шахай, Остюк і Галат лягли, честь краю боронячи“ (ст. 59), або: „коли ми переможемо — я с потім прославлять і додадуть нам ще чужої слави і піднесуть нас на щитах угору, для всіх прийдешніх поколінь“ (ст. 59). — Як бачимо, увесь час в розрізі особистої героїки й слави, в розрізі звитязства, лицарства висвітлюється ціла доба, без глиших соціальних підоснов.

Вольово-напружена людина-Шахай у баталії під Успенівкою підкреслює потребу вольової, сильної людини і каже: „я не навиджу нашу націю за те, що вона не вміє до краю думати й до краю діяти“ (ст. 66) — ці рядки відроджують знову призабуту концепцію Хвильового про вольову людину та про націю безвольних рабів.

Не кажемо вже про екзотику в романтичному освітленні паралелізмів: Шахай — тигр джунглів (ст. 132 — 133), що навіть в загальному стилі дхне вишуканістю й манрністю. В дальших розділах Шахай на заводі, і начебто певні злами відбулися, він перейшов етап національної романтики і, як ствердження цього, „певний ступінь розвитку було перейдено“ (ст. 213), але далі знову Шахаєві вкладаються в уста від автора такі соціологічні міркування: „він подумав про селянство — двадцятип'ятимільйонну співочу (!!!) силу. Про темне нев dome й небезпечне море її. Про готовність без краю лити кров“ (ст. 213). — навряд чи ця характеристика не диференційованого селянства, як „співочої сили“, готової без краю лити кров, може вважатися за правдиве розуміння справжнього стану речей. Це безперечно шкідливий погляд, що не виправдується ані художньою манерою автора, ані загальними настановами й виходить лише з намагання показати розбурхану, анархічну селянську стихію.

Отже Шахай, що за автором втілює в собі славетні традиції Запоріжжя, що надлюдською волею зумів організувати селянську стихію, — не може розглядатися, як репрезентант і символ проволу від робітництва в партизанщині, бо його класова свідомість до волі неясна й нечітка.

Але, можливо, інші „шаблі“ ствердять цей робітничий провід і керівництво. Остюк „син селянина“ і вже сім років не скидає військової одежі (ст. 77), і тому певне весь час, навіть у Парижі, він сумує за степовими просторами, пригадує степові озера тощо і виявляє своє ставлення до міста: „Місто затискало в лапах Остюкову степову душу, обламувало його крила і обмежувало розмах очей.... Остюкові іноді хотілося промчати вулицями міста із своєю непереможною кінною бігадою, блиснути клинками серед веселих, темпераментних натовпів і свиснути-крикнути степовим покриком, щоб зникло заворожене місто і постала чудесна мудра ковила. Земля далекої батьківщини лежала перед ним, як теплий житній хліб, як ляскіт копит по м'якій степовій дорозі, як запах кінського сідла і як цвіт черешні“ (ст. 142). За доби індустріалізації, напруженого намагання машини дати й на село для Остюка батьківщина — СРСР — це степовий край і натомість зненависть до міста, що така характеристична була для народницької літератури.

Доволі багато сторінок присвячено розмовам про жінку (українську й французьку), де знову характеризується (без жадної диференціації) українська жінка, що її... „доля була терпіння. З народження до смерті працювати в полі і вдома, молитися і плакати, класти життями за дітей, ледве розцвівши — бути вже безіменною річчю — таку жінку мав маршалів нарід“ (147), в цьому забувається та жінка, що про не

писали „легенди“ й думи, що поряд з чоловіками билася в лавах Червоної Армії, а натомість виступає думка про типову українську жінку, що лише здатна: „ганебно випровадивши синів Тараса Бульби на Запорізьку Січ, пішла плодити без ольних людей“ (Хвильовий).

Всі сентенції про жінку французьку так само викликають сумнів, а то й гостре заперечення в правдивості такої постанови питання (ст. 148, 153).

Але сама постать Остюкова подається в двох пляхах. З одного боку, він селянин, що мріє... про свою власну молодість в Ново-Спаському, про роботу в господарстві батька, про свою власну землю і власну хату,— які б вони були в його міцних роботащих руках“ (ст. 150), виступає, отже, як людина з власницькою психологією, а за три сторінки—на 153 ст.—автор вже подає Остюка так: „Шахта, де працював юнаком Остюк, завод, що був поруч...“, цебто маємо робітника, що в основі не переборов селянської психіки, що не перегартувався.

Інколи зустрічаємо безперечно шкідливі думки, як, наприклад, ст. 150, де Остюк думав... про чужину, що з неї видно батьківщину бідну, порожню (?!) Л), землю і червоні прапори на ній!! Або так само в діялозі Остюк—німець—спартаківець зустрічаємо таке: „Ради єдина система влади, що її приймає пролетаріат. Система ця потребує пролетаріату, на ц і о н а л ь н о свідомого“ (ст. 164), або стор. 166, де маємо таку концепцію: „У вас виросте могутній пролетаріат...—чи лена армія тих, що відродять країну. Вони побудують нові заводи на місцях, де є руда, вугілля, сировина, вони прив'яжуть до себе селянство машинізацією важкої степової роботи, організацією занедбаного селянського господарства, вони привернуть до себе селянина, маючи одну мову з ним і творячи цією мовою велику культуру пролетарської класи“ (ст. 166). Замість класової свідомості акцентується національна, що є залежна від класової, забуваючи що „національний вопрос єсть часть общего вопроса о пролетарской революции, часть вопроса о диктатуре пролетариата“ (Сталин „Вопросы ленинизма“ ст. 129); так само й думка про те, що лише колись виросте пролетаріат, що матиме одну мову, зводиться до того, що зараз такого пролетаріату немає і тут якраз в розвиткові Жовтневої революції доводиться згадати те, про що писав т Скрипник в своїй роботі „О теории борьбы двух культур“: „Величие Октябрьской революции, между прочим, состоит в том, что наш украинский пролетариат нашел силы и пути для того, чтобы объединить и повести за собой украинское крестьянство, вопреки национальным недоразумениям, вопреки национальному раз'единению, вопреки даже незнанию пролетариатом языка крестьянина“.— Це знову, як бачимо, включається в те неправдиве надмірне випинання ролі нації, що ми підкреслювали в роман.

Характеристичне те, що й Марченко—матрос і робітник Галат, відважні партизани, розгубилися за часів непу й мирного будівництва. І не дарма Галат в заборі мріє про ті „шасливі години, коли він мчав на тачанці в атаку“ (ст. 22), а мрі Марченка зводяться до того, що..... „лежав би на гарячій лежанці, а його Наталка варила б та пекла“ (ст. 181).

І, як висловлюється Остюк, вони почувають „свідомість непотрібності існування“ (ст. 202). Марченко „осміхається спустошеним обличчям“ (ст. 216),—ось ця безпорадність, що характеризує цих недавніх ватажків у порстанні. І хоч автор подає на останніх сторінках їх на заводі, але це ще більше підкреслює контраст в змальованні лицарів, вояків, крівників і людей, що розгубилися.

В цілому ж маємо зробити такі висновки. Та художня метода, що лежить в основі творчості Яновського, і його загальна психоідеологічна домінація спричинилися до того, що в творі „Чотири Шаблі“ маємо неправдиву поставу в окремих діалогах національного питання, ідеалізування війни, як самоціль, без глибокої соціальної мотивації, подання партизанщини не на тлі соц. - економ. та політичних взаємин, але як стихії (це автор весь час прагне по силити своїм вживанням: вітер та степ), де не відчувається проводу від політичної партії більшовиків та організаційного початку від робітництва. Національна романтика, що нею пройнятий твір, так само викривлює справжнє розуміння рушійних сил партизанства (перебільшення ролі особи).

Отже, бачимо, що коли на початку ми наводимо слова з „Літературного Ярмарку“ про школу Хвильового, то в цьому творі ми бачимо, як виявляються в романтичному стилі рештки літературних та політичних концепцій хвильовізму, і Яновський, що є видатним майстром сучасної літератури, потребує глибокого перегляду своїх творчих позицій і виправлення тих шкідливих концепцій, що виявляються в його книзі, бо треба пристати на думку т. Микитенка, що він її висловив на світовій конференції револ. літератури, що „Чотири Шаблі“ не рубають клясового ворога“, а за доби напруженого соціалістичного наступу для радянсько - революційного письменника таких позицій бути не може.

Леонід

ЭМ. БЕСКИН. Художественная политграмма. Посobie для художественных техникумов и вуз'ов. Теакниопечать. 1930. Ціна 2 крб.

Основне настановлення й науково - популяризаційне завдання книжки визначено досить чітко в передмові, де автор так пояснює заголовок її:

„Почему же не социология искусства? Потому, что те обобщения, та укрупненная схема, которую я применяю, вполне достаточна для целей этой книги, для общего усвоения классово - политического понимания искусства, но недостаточна для социологии. Например, романтизм я определяю, как переходной, критический стиль от дворянского классицизма к буржуазному натурализму. Мои задачи это исчерпывает вполне. А для социолога, конечно, мало. Социолог должен дифференцировать вопрос и вскрыть в романтизме всю сумму определяющих его противоречий, все пересекающиеся внутри его линии. Вот почему моя книга не социология, а только элементарная грамота общественного, классово - политического понимания искусства, от которой уже прямой переход к социологии искусства в целом и отдельных видов его“ (стор. 4).

Обстоювати сучасну актуальність підручників саме такого типу, зрозуміла річ, не доводиться; і саме як підручник, що не заглиблюється необережно в ті проблеми марксистського мистецтвознавства та літературознавства, які ще не розв'язано остаточно (або просто надто мало розроблено) в науково - дослідчих працях — книжка, загалом кажучи, задовольняє. Загальний плян книжки, що його слід визнати за досить влучний, є такий: I. Соціально - класова суть мистецтва (7—32); II. Походження й розвиток мистецтва (стор. 33—60); III. Художня творчість, як суспільно - історичний процес (стор. 61—104); IV. Зміст, форма, стиль (стор. 105—134); V. Стил буржуазного мистецтва (стор. 135—208); VI. Що є пролетарське мистецтво (стор. 209—232).

Мабуть мало місця присвячено останньому розділові, де автор, до того ж, майже скрізь оперує самими лише цитатами із класиків марксизму (із Леніна, Плеханова, Мерінга), не зупиняючись на основних лініях розроблення цієї складної і дуже відповідальної проблематики в сьогодишній науковій та критичній пресі. „Цитатна“ метода, що її автор в основному додержує — але далеко помірніше — і в інших розділах книжки, виявляє тут свою негативну зворотну сторону, бо проблема пролетарського мистецтва є надто вже актуальна для нас, щоб можна було — навіть в найелементарнішому підручнику — обмежуватись щодо неї самими абсолютно певними засновками; тут слід було накреслити й схарактеризувати — найобережніше, зрозуміла річ — сьогодишній стан проблематики питання.

Негативний бік „цитатної“ методи авторової виявляється і в трактуванні деяких інших проблем, що потребують чіткої відповіді. Так, викладаючи відому контрверзу між Плехановим і Йоффе щодо соціального еквіваленту так званого „чистого мистецтва“, автор уникає розв'язання проблеми (яка, на наш погляд, не надається однакової відповіді щодо літератур різних класових угруповань) і обмежується невтральним, по суті, висновком:

„Таким образом, если даже и спорить, что является социальным содержанием „искусства для искусства“, искусства, где художник уходит целиком в „форму“, „технику“, бесспорно во всяком случае и здесь, что нет, не может быть формы без содержания, что самый отход художника к форме есть лишь прием, лишь способ выразить свое общественное содержание“ (стор. 108).

Правильно — але занадто мало.

Те саме уникання власної відповіді спричиняється, на нашу думку, до еkleктичної плутанини в авторовому визначенні „змісту“ художнього твору:

„Содержание произведения искусства сводится к: 1) социально-политической настроенности автора, это — его мирозерцание, или содержание в широком смысле, 2) теме (вопрос, который ставит перед собой художник), 3) идее (как он поставленный им вопрос разрешит), 4) сюжету и 5) фабуле“ (стор. 109).

Що ця класифікація позбавлена єдиного принципу розподілу — само з себе ясно; аджеж автор просто залічує до „змісту“ твору все, що не стосується безпосередньо до художньо-мовних елементів — до стилістики його (бо визначаючи далі, що „сюжет — обычно неповторяем, индивидуален“, автор тим самим бере „сюжет“ в остаточному композиційному оформленні його). Цілком очевидно, що так звана фабула є лише окремий елемент такого „сюжету“ і що „тему“ та „ідею“ твору (як їх розуміє автор) не можна протиставляти загальному „соціально-політичному настановленню“ письменника — це ж тільки часткові прояви цього настановлення. На наш погляд, протиставляти з методологічного боку „вміст“ — тобто, врешті, соціальний еквівалент — художнього твору можна тільки його „стилю“ (до якого належить, зрозуміла річ, і сюжет, і фабула, і композиція, і стилістика твору), а виділяти в цьому „змісті“ слід, мабуть, саму лише безпосередньо публіцистичну сторону художнього твору, тобто безпосередні соціально-політичні вислови авторові (якщо вони в певному творі взагалі містяться), бо такі вислови можуть — з тактичних, насамперед, причин — не відповідати цілком до соціального еквіваленту цілого стилю. Навпаки, класифікація „елементів змісту“, що її подає Е. Бескін, визначається механічним з'єднанням соціального ек-

218 віваленту, тобто остаточної суті твору, з конкретними „тематично-композиційними“ елементами його (сюжетна композиція, фабула) і неправомірним розділенням мовних та позамовних художніх елементів твору.

За гіший дефект є те, що автор надто багато уваги присвячує біологічному аспектові художньої творчості і занадто мало — діалектичному характерові її. А то, щоправда, заперечує можливість „зведення“ соціальної психоідеології до рефлексології (стор. 73 і далі), але зовсім не з'ясовує антидіалектичного характеру таких проявів вульгарно-механістичного матеріалізму, і взагалі додержує, щодо загальної оцінки рефлексології, надто прихильної позиції Ю. Франкфурта (стор. 69, примітка). Та й надто багато місця посідає в книжці все, що стосується до біологічної — другорядної, суттю — проблематики художньої творчості; чому було, наприклад, присвячувати — в елементарній „художній політграмоті“ — півсторінки петиту з'ясуванню суто фізіологічної акції „органів внутрішньої секреції“ (стор. 70)?

Надто багато порається автор і коло біологічної проблеми „спадковості художніх здібностей“ (стор. 67 і далі) — якщо взяти на увагу досить скептичне ставлення суто асної науки до такої спадковості.

Навпаки, про діалектичну природу мистецтва майже не згадується в цій книжці, бо про діалектично-ідеалістичну Гегеліву філософію мистецтва не сказано жадного слова, а у зв'язку з цим — як слушно зауважив вже Євг. Перлін у своїй рецензії на розглядувану книжку („Критика“ 19 0, № 7 — 8, стор. 198 — 201) — діалектичні елементи філософії мистецтва у Плеханова теж залишаються поза увагою автора книжки. Зрозуміла річ, викладати марксистську діалектику мистецтва в елементарному підручнику — надзвичайно важко; проте залишати читача без будь-яких попередніх відомостей з неї — це вже надмірно „методичне“ спрощення.

Тому й недивно, що відому діалектичну формулу Плеханова про „два акти матеріалістичної критики“ автор інтерпретує зовсім помилково, отожднюючи „оцінку естетичних вартостей твору“ з „формальною аналізою“ його:

„За оценкой идеи художественного произведения за всесторонним раскрытием его содержания должен следовать формальный анализ“ (стор. 116).

Таке розуміння формули Плеханова — на жаль, досить таки поширене навіть у сучасній марксистській критиці — є ґрунтовно хибне. Плеханов каже тут про нормативну соціально-естетичну оцінку художнього твору, тобто про визначення — якою мірою стиль художнього твору справді художньо відтворює певну „ідею“ (певний соціальний еквівалент) його, і це є за остаточне завдання критика-марксиста; тимчасом як „формальна аналіза“, тобто, врешті, позбавлена будь-якого нормативізму, дескрипція „технічних“ засобів авторства, править, в найкращому разі, за підсобний момент попереднього досліджування, і про цей момент (як і про інші підсобні моменти — про біографічне досліджування, наприклад) Плеханов тут нічого не говорить, бо він має на увазі в цій „формулі двох актів“ саме остаточні завдання марксистського мистецтвознавства, а не допоміжні елементи його.

Поза цими ґрунтовними дефектами розглядуваної книжки, що чимало знижують науково-популяризаційну вартість її, справляють негативне враження досить таки численні прояви неохайності у викладі автором. Наведемо кілька прикладів.

Термін „аполітичний“ автор скрізь вживає в значінні „асоціальний“: „Короче — искусство не аполитично“ (стор. 3). На стор. 26 автор, що правда, пояснює, що під „політичним“ він розуміє не „непосредственно политическое по теме“; але краще було б все ж таки диференціювати терміни „асоціальний“ та „аполітичний“, бо під твором аполітичним розуміється здебільшого твір, позбавлений політичної тематики, тим часом як твір „асоціальний“ є взагалі неможливий.

„Из ритуала греческих Дионисий¹ очень многое уцелело и до сих пор в обрядностях христианской церкви... обряды языческих Дионисий непосредственно перешли в христианскую литургию“ (стор. 54)². Досить прикра культурно-історична помилка, бо ритуал християнського культу вставився, як відомо, не в Греції, і не на основі старо-грецьких містичних культів (як от діонісизм), а в Малій Азії — на основі малоазійських містичних культів (культів Аттиса, Адоніса, мабуть і єгипетського Осіріса) та „синкретичних“ культів малоазійсько-іудейського месіанізму. Якою мірою грецький культ Діоніса є теж малоазійський з походження (а тому й непозбавлений спільних рис із християнським ритуалом) — це, зрозуміла річ, вже інша справа. Безпосереднього зв'язку тут, в усякому разі, немає.

„Само представление о едином божестве по существу ничем не разнится от языческого обожествления сил природы и лишь изменилось в соответствии с развитием производительных сил и общественно-экономических отношений“ (стор. 56). Що має тут означати оце „по существу“? Невжеж автор гадає, що є й такі (релігійні) уявлення, як по суті не залежать від „розвитку виробничих сил та суспільно-економічних стосунків“?

Врешті, поди уємо досить курйозні помилки в цитуванні Пушкіна (на стор. 61) і Малашкіна (на стор. 111).

Отже, якщо можна загалом вважати розглядувану книжку за задовільну — як ми зазначили напочатку рецензії — то це, переважно, через брак кращих підручників такого типу. Користатись з неї треба обережно й критично, а в другому виданні її — що воно напевне незабаром вийде з друку — авторові слід буде багато чого виправити.

До тексту книжки додано багато ілюстрацій — досить цікавих і, здебільшого, добре відтворених з технічного боку, проте таких, що їхній безпосередній зв'язок з відповідними місцями тексту залишається часто-густо сумнівним (наприклад, на сторінках 19, 23, 27, 64 — 67, 92).

В. Державин

ХРОНІКА

ХРОНІКА ПРИЗОВУ УДАРНИКА В ЛІТЕРАТУРУ

На ДЕЗ¹

На заводі ДЕЗ 23 листопада відбулась велика нарада, скликана ВУСПП і культком заводу, в справі призову робітничих кадрів у літературу.

Пойнформувавши про завдання призову робітників у літературу, письменницька культбригада ВУСПП запропонувала обговорити де-

¹ Автор чомусь пише скрізь „Дионисий“ — з двома „с“.

² Розрядка в цитатах тут і далі — наша.

тально плян практичного проведення цієї роботи на заводі, щоб як-найшкорше здійснити завдання і взятися до формування та виховання цих кадрів.

Присутні робітники, культактивісти, літгуртківці й представники організації у своїх виступах відзначили всю вагу такого завдання і, вітаючи почин, докладно спіяли на пекучій потребі мати свої робітничі літературні кадри. Подано чимало запитань і різних зауважень щодо майбутньої виховної роботи. Так, наприклад, робітники запитували, чи будуть забезпечені достатньо і надійно робітничі літературні гуртки керівниками щодо марксистського літературознавства, як буде поділене навчання, чи зможуть робітники набувати знання не лише з художньої літератури, а й з критики та публіцистики тощо. Нарешті висловили побажання, щоб уся робота навчання не була відірвана від поточної культосвітньої роботи заводу, тобто участі в газетах, театральних гуртках, щоб зверталось увагу на індивідуальну допомогу товаришам і т. ін.

Представник письменницької організації „Пролітфронт“, що був також присутній, заявив, що їхня організація візьме найактивнішу участь.

Нарешті була утворена спеціальна загально-заводська бригада, призову, що увійде, як складова частина, до штабу культестафети, і ухвалено плян проведення призову.

До штабу від ВУСПП відряджені т. т. Коряк і Толпчий. „Пролітфронт“ надано також двоє місць.

РЕЗОЛЮЦІЯ СЕКРЕТАРІАТУ ВУСПП НА ДОПО- ВІДЬ т. ВІКТОРОВА ПРО РОБОТУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВУСПП

Вислухавши й обговоривши інформацію тов. Вікторова, поширений Секретаріат ВУСПП, вкупі з представниками з місць, констатує великі досягнення в роботі Миколаївської філії ВУСПП.

Завдяки правильній лінії й міцному зв'язкові з партійними, професійними й громадськими організаціями, Миколаївській філії ВУСПП вдалося пустити глибоке коріння в робітничих масах і стати авторитетною організацією, що репрезентує пролетарський літературний рух на Україні. 200 латораторних і масових вечірок, проведених Миколаївською філією ВУСПП — свідчать за велику активність і працездатність організації.

Ухвалюючи діяльність Миколаївської філії, Секретаріат ВУСПП накреслив такі заходи до розширення досягнутих нею успіхів:

1. Підтримати ініціативу місцевих миколаївських організацій до утворення в Миколаєві двотижневого літературно-політичного журналу „Стапелі“. Порушити перед ЦК КП(б)У питання про затвердження цього журналу, як органу миколаївських філій ВУСПП і „Молодняк“, а також газети „Шлях індустріалізації“. Погодитися з складом редакцій, наміченим від Миколаївського МПК. Відповідальним редактором журналу вважати т. Вікторова — члена ради ВУСПП. Поширити вплив журналу на територію кол. Миколаївської, Зіновівської і Херсонської округ, вважаючи Миколаївську ВУСПП за організаційний центр для літературної периферії районів цих кол. округ. Для допомоги журналові прикріпити т. т. Микитенка, Кириленка, Городського, зобов'язавши їх систематично посприяти журналові керівний ВУСПП'ів-

ський матеріал, критичні статті, інформацію тощо. Редакції журналу „Стапелі“ тримати курс на широке використання придатного для друку матеріалу робітників-початківців.

2. Запропонувати Миколаївській філії широко розгорнути роботу щодо організації літгуртків на заводах і фабриках Миколаєва, втягаючи кращих, творчо виявлених робітників до лав ВУСПП. 200-у вечірку ВУСПП широко використати для втягнення робітників-ударників в літературний рух. Для проведення цієї роботи, популяризації ідеї призову ударників і освітлення в пресі життя і праці миколаївських суднобудівельних заводів, відрядити до Миколаєва на 5—6 день бригаду ВУСПП у складі т. т. Терещенка, Ів. Ле, Ю. Зорі. Вважати за потрібне видати Миколаївській філії ВУСПП 300 карбованців для потреб організації.

3. Ухвалюючи заходи Миколаївської філії щодо організації зв'язку з суміжними родами мистецтва (кіно, театр, музика, АХЧУ), вважати за потрібне посилити ідейний вплив філії щодо суміжних родів мистецтв, звернувши особливу увагу на лівобережну українську драму.

4. В плані проведення призову ударників в літературу затвердити членами ВУСПП т. т. Брунцельмана, Зорина, Мусієнка, Обозного, Хорищенка, Бабічева, Морана.

5

ПРОТОКОЛ

Поширеного засідання Криворізької організації ВУСПП разом із представниками робітничих літературних гуртків 15/X-30 року.

Присутні: Юхвід, Олійник, Хазан, Плахоття, Гриша, Кулик, Нікітченко, Штаферук, Бетін, Павлик, Оксаниченко, Гуреев, Смальцов, Кучма, Щупко, Москаленко, Варецький, Скачко.

Порядок денний: 1. Про популяризацію Всесвітньої конференції реалітератури. 2. Про організацію літгуртка при Криворізькому Інституті професвіти. 3. Про заклик ударників у пролетарську літературу. 4. Про журнал літгуртка рудні ім. Кагановича. 5. Про виїзд представників організації ВУСПП у Никопіль-Мангановий район.

1. Про популяризацію вирішень всесвітньої конференції пролет. літератури (інф. Юхвід).

Ухвалено: Вирішення конференції популяризувати на широких робітничих зборах протягом 2-х тижнів з часу закінчення робіт конференції.

Для організації цієї роботи по руднях на допомогу рудневим літгурткам командувати таких т.т.: на Ленінську та Червоногвардійську рудні — Плахоття, на Жовтневу рудню — Олійник, на рудню ім. К. Лібкнехта — Юхвід, у Никопіль-Мангановий район Юхвіда та Плахоття, на рудню Кагановича — Штаферук, на Чубарську рудню — Хазан. Для проведення цієї роботи по м. Кривий Ріг виділити т.т. Нікітченка та Гришу.

2. Про заклик ударників у пролет. літературу. Інформ. Олійник. Висловлювались: Плахоття, Штаферук, Юхвід.

Взяти до відома заяви т. т. Оксаниченка, Бетіна, Павлика та Скачка про почату ними роботу втягнення ударників до літгуртків.

Вважати за потрібне всіх закликаних до організації ударників провести через широкі робітничі збори.

Провести збори всіх літературних гуртків разом із робітниками, де поставити питання про заклик ударників у літературу.

222 Найближчу літературну сторінку присвятити виключно цьому питанню.

Популяризацію вирішень Всесвітньої конференції використати також для втягнення ударників у пролетлітературу.

Зобов'язати літературні гуртки систематично інформувати нашу організацію про перебіг заклик ударників.

Запропонувати Нікопільському літгурткові охопити найближчим часом завод ім. Леніна, організувати там літгурток.

Усі рудневі літгуртки проводять широку кампанію заклик ударників у літературу, погоджуючи це питання з місцевими провідними організаціями та притягаючи якнайширші маси робітників.

3. Про організацію літгуртка при Інституті профос'у.

Визнати за можливе організувати літгурток при Криворізькому Інституті профосвіти.

Доручити тов. Олійникові провести всю організаційну роботу з організації літгуртка.

4 Про журнал "Ударник" літгуртка рудні ім. Кагановича.

Журнал "Ударник", що його видає літгурток в кількості 30 примірників, друкують на машинці, за останній час притяг до себе увагу робітників і має авторитет.

Визнати за можливе й потрібне видавати журнал в кількості 100 примірників. Доручити тов. Штаферукові погодити питання про витрати і т. інш. на культкомісією рудкому.

5. Про виїзд у Нікопіль - Мангановий район.

Запропонувати т. т. Юхвідіві та Плахотті виїхати в Нікопіль - Мангановий район, щоб налагодити роботу місцевої літсторінки в газеті "Шахтер Мангана", допомогти в організації літгуртка на заводі Леніна, популяризувати вирішення Всесвітньої конференції тощо.

Голова засідання Юхвід. Секретар Олійник.

ДРУГА СВІТОВА КОНФЕРЕНЦІЯ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

З 6-го по 15-те листопада ц. р. в столиці Радянської України, Харкові, відбувалася Друга Світова Конференція Революційної Літератури.

Конференція розглянула такий порядок денний:

1. Звіт про діяльність та пресу МБРЛ (доповідач Бела Іллет). 2. Культурна революція в СРСР (доп. Нарком Освіти УСРР т. М. О. Скрипник). 3. Культурна революція й книга (доп. тов. Халатов). 4. Література та політична платформа МБРЛ (доп. т. Авербах, співдоповідачі Ян Матейко та Іван Анісімів). 5. Українська пролетарська література (доп. І Микитенко). 6. Воєнна небезпека та завдання революційних письменників (доп. Йоганес Р. Бехер, співдоповідачі: Майкл Голд — Америка, Бруно Ясенський — Польща, М. Терешенко — Україна, Тарасов-Радіонов, М. Кахана, А. Коньят та по одному представникові французької, японської, англійської та болгарської делегацій).

Крім того, працювали комісії: 1) французька, 2) німецька, 3) англо-американська, 4) антивоєнна, 5) балканська, 6) польсько-українська та ціла низка різних підкомісій.

Величезна увага, що нею оточив роботу конференції харківський пролетаріат та українська літературно-мистецька суспільність — сприяла успішній роботі конференції, а нечувані успіхи нашого соціалі-

стичного будівництва, з якими закордонні гості встигли ознайомитися, наснажували делегатів творчим ентузіазмом, вірою в перемогу соціалізму у всьому світі, вірою в незламність СРСР — батьківщини всесвітнього пролетаріату.

І цілком природно, що під час роботи конференції майже всі 80 делегатів, представники 23 країн, ясно і недвозначно заявили, що всю свою силу, увесь хист і запал віддадуть на оборону СРСР, цитаделі світової революції.

Одноставну думку всіх делегатів щодо війни, готованої проти СРСР імперіалістами, висловив тов. Йоганес Р. Бехер, коли в своїй доповіді заявив:

„Тільки боротьба проти військової небезпеки дає нам право називати себе передовими бійцями за майбутнє щастя людства. І в цій боротьбі у нас є велика зброя — показ і пропаганда соціалістичного будівництва в СРСР. Ми повинні пропагувати п'ятирічку — великий плян світової революції“.

Коли згадати ще, з яким обуренням протестувала конференція проти фашистського терору в Західній Україні та Західній Білорусі, — то стане очевидним, що краща частина революційних письменників всесвітньо твердо і рішуче висловлюється проти готування імперіалістичних воєн, проти фашистського режиму і навіть запевняє, що готова разом з пролетаріатом боротися за світову пролетарську революцію.

Але й поміж революційних письменників є такі, що досі не усвідомили собі простої істини: або цілком і повнотою з пролетаріатом, або проти нього з буржуазією. Цього ніяк не хоче зрозуміти відомий революційний письменник Анрі Барбюс. Він обстоює погляд, що, моваля, коли ми хочемо впливати на широкі маси, нам не личить бути одвертими і рішучими, ми повинні орієнтуватися на „всі пролетарські партії“. Очевидно, виходячи з цих міркувань, в редакції від нього журналі „Монд“ він дозволив друкувати соціалфашистські теорії, повні наклепів на СРСР.

У відповідь на листа МБРЛ, в якому воно запитувало Барбюса про причини такої лінії „Монду“, той в дповів досить туманно і плутано, проте обіцяв надіслати на конференцію свого повноважного представника.

МБРЛ до конференції ставило перед Анрі Барбюсом таке питання: або він мусить припинити друкувати в „Монді“ наклепницькі на Рад. Союз матеріали, або зняти свій підпис з журналу. Через відсутність т. Барбюса або представника журналу „Монд“ питання це остаточно не розв'язане, але конференція дала чітке наставлення щодо дальшої консолідації справді революційних літературних сил на Заході, Сході, в Америці.

Найширше це наставлення було дане в промові представника Виконкому Комінтерну тов. Гоннер та в великій доповіді тов. Л. Авербаха.

Суть цього наставлення полягає в боротьбі на два фронти, а саме проти правої, як основної, небезпеки на даний період та проти „лівих“ закрутів в організації літературного руху за кордоном. Зваживши, що умови диктатури пролетаріату, в яких працює радянський письменник, кардинально відрізняються від умов буржуазного суспільства, треба тверезо, по-марксистському, оцінювати конкретні умови, в яких формується революційний письменник, брати на увагу соціальне оточення, в якому він перебуває, враховувати буржуазну

224 спадщину, що тисне на письменника, і ні в якому разі механічно не переносити наших метод літературної боротьби і організації в умови буржуазного суспільства. Там пролетарські письменники повинні уважно, чутливо ставитися до тих дрібнобуржуазних літературних сил, які хоча й повлі, але певно наближаються до нас, які широко намагаються відірватися в загальне річище світового революційного літературного руху.

Вся конференція одностайно привітала літературно-політичну лінію МБРЛ, висловлену тов. Бела Іллем, тов. Гопнер та Л. Авербахом.

Цікаві дебати виникли по тій частині доповіді Л. Авербаха, де останній говорив про специфічні літературні справи: тематика, стиль, жанри.

„Тепер наше основне завдання — каже товариш Л. Авербах — утворити нові форми, зрозумілі мільйонам читачів“.

І далі, говорячи про питання стилю, доповідач зазначив:

„Основна метода, якою твориться пролетарське мистецтво в усіх країнах — є марксистська метода. Наше генеральне завдання полягає в тому, щоб опрацювати марксистську художню методу“.

Проти цих, як і проти багатьох інших принципових тверджень доповідача, не було жадного заперечення. Делегати в своїх виступах особливо підкреслювали, що пролетарська та революційна література — це література зрозуміла мільйонам, це література, що, використовуючи найрізноманітніші художні форми й засоби і базуючись на методи діалектичного матеріалізму, організовує класову боротьбу пролетаріату.

Шлях розвитку і творча практика пролетарських письменників Радянського Союзу дають величезний досвід, що його повинні вивчати і засвоювати революційні письменники всесвіту, пристосовуючи звичайно, наші методи до конкретних умов кожної країни.

З великою увагою вислухала конференція доповідь Народного Комісара Освіти УСРР тов. М. О. Скрипника.

Доповідач розгорнув перед делегатами захопливу картину перемог на фронті культурної революції та в справі національного культурного будівництва, на цифрах та фактах довівши делегатам, як далеко сягнув СРСР в справі загальної і спеціальної освіти, в справі ліквідації неписьменности, в галузі готування кваліфікованих кадрів для нашої промисловости, що зростає дивовижними темпами.

„Ми могли розгорнути глибоку й широку культурну роботу лише тому, що мали одне велике культурне знаряддя для розвитку свідомости трудящих — диктатуру пролетаріату“, — таке твердження звучало лаятмотивом впродовж усієї доповіді т. Скрипника.

Доповідь Ів. Микитенка про українську пролетарську літературу ознайомила конференцію з історією української повоитнєвої літератури, накреслила схему організаційних та творчих шукань революційного письменства, визначила генеалогію пролетарської літератури на Україні.

Виступи представників чужоземних делегацій та промова представника РАПП тов. Селівановського на доповідь тов. Микитенка підкреслювали справді бойовий пролетарський характер ВУСПП, великі творчі досягнення та активну участь у всесоюзному та міжнародньому пролетарському літературному рухові.

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525

38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

Handwritten notes:

576
C
H
v
es
|
of
R
es
76

國民革命軍

蘇州府志

[illegible]

蘇州城內瓦崗在蘇州城內瓦崗在

Радянська Україна у вільному Радянському Союзі розвиває свою літературу—„національну формою, соціалістичну пролетарську змістом“,—що буде прапором культурної революції всього світу. Гомінданівська Чанкайшистська „національна“ література є тільки контрреволюційне гасло. Революційні пролетарські письменники знають, куди їм іти.

Сяо

Харків, 14/XI 30 р.

На є революційному
Українська література, яку розвиває,
миш аз ~~світло~~, а не а
писувати ~~революційному~~ ~~пис~~
світло, ~~вільно~~ ~~є~~ ~~є~~,
Харків, 1930. 31. 11

Гідаш

Якщо пролетарська література на Україні так розвиватиметься, як соціалістичне будівництво,—вона буде одним із найміцніших загонів світової пролетарської літератури.

Анталь Гідаш

Харків, 15/XI 1930 р.

Пролетарська література Союзу єдина неспоривимий фактор. Робота міжнародної канцелярії революційної писателів превращає в мировий радий пролетарський літературний серединах победа робити класів.

Ф. Гандерс

Підчас роботи конференції делегати заслухали чимало привітань від робітників, колгоспників, червоноармійців, учнів, комсомольців, піонерів, студентства та всієї трудящої людності України.

Це вказує на той великий інтерес до закордонної революційної літератури, що охопив культурний актив нашого суспільства. Делегати, що вітали конференцію, закликали революційних письменників всесвіту всіма засобами боротися проти капіталізму, духовно мобілізувати трудящих на оборону СРСР, а від наших видавництв вимагали найбільшого поширення творів революційних та пролетарських письменників серед робітників та колгоспників в Рад. Союзу.

15 листопада конференція вислухала доповіді різних комісій та ухвалила резолюції в усіх питаннях, що стояли на порядку денному. На вечірньому засіданні конференція обрала керівні органи Міжнародного Об'єднання Пролетарської Революційної Літератури, на яке переіменовано МБРЛ.

Президія МОПРЛ обрана в складі 25 осіб. До неї увійшли т. т. Авербах (РСФРР), Серафимович (РСФРР), Панфьоров (РСФРР), Бела Іллеш (Угорщина), Бехер (Німеччина), Мархвіца (Німеччина), Анрі Барбюс (Франція), Ясенський (Польща), Микитенко (УСРР), Терещенко (УСРР), Буачідзе (Закавказзя), Лімановський (Білорусь), Бакалов (Болгарія), Новомеський (Чехословаччина), Майкл Голд (Америка), Магіл (Америка), Сяо (Китай), Еліс (Англія), Канагато (Японія), Гідаш (Угорщина), Ляйцен (Латвія), Джерманетто (Італія), Селівановський (РСФРР), Селлям (Єгипет), Акоп Акоп'ян (Вірменія).

Кандидатами до президії обрано таких т. т. Ком'яд (Угорщина), Чуркін (РСФРР), Фефер (від євр. письменників), Кагана (Румунія), Фабрі (Австрія), Сиволяйнен (Фінляндія), Кави Наджли (Татреспубліка), Біха (Німеччина), Ісбах (РСФРР).

Секретаріят МОПРЛ обрано в такому складі: Авербах, Бела Іллеш, Ясенський, Микитенко, Бехер. На генерального секретаря обрано т. Бела Іллеша.

Кандидатами до секретаріату: Бакалов, Канагато, Селлям, Селівановський.

Конференція також обрала ревізійну комісію МОПРЛ в складі т. т. Егон Ервін Кіш (Німеччина), Людвіг Ренн (Німеччина), Матейко (Угорщина), Кліментіс (Чехословаччина), Аррагон (Франція), Кириленко (УСРР), Потамки (Америка), Гайнц-Каган (Румунія), Чумандрін (РСФРР), Ірчан (Західна Україна).

Далі конференція обрала делегацію на чергове засідання Пенкльюбу в складі т. т. Авербаха, Фадеева, Іллеша, Ясенського, Бехера, Майкл Голда, Людвіга Ренна, Микитенка, Мархвіца, Анрі Барбюса, Канагато, Глезера.

Закриваючи другу світову конференцію революційної літератури, тов. Мате-Залка закликав всіх делегатів зміцнювати зв'язок між революційними літературами всіх країн. Революційні письменники капіталістичних країн повинні загострити художнє слово — цю справжню зброю проти капіталізму. В той же час пролетарські письменники в країні Рад повинні поглиблювати свою участь у соціалістичному будівництві.

Конференція закрилася під вигук: „Хай живе пролетарська література! Хай живе компартія! Хай живе всесвітня революція!“ Делегати співають „Інтернаціонал“.

Ввечері 15 листопада в ролі театрів та клубів Харкова відбулися серйозні проводи закордонних делегатів.

Вночі з 15 на 16 листопада делегати другої світової конференції революційної літератури виїжджали на Дніпрелъстан.

ВУСПП РАПОРТУЄ НА ЖОВТНЕВІ РОКОВИНИ ХАРКІВСЬКОМУ ПРОЛЕТАРІЯТОВІ ¹⁾

Всеукраїнська спілка пролетарських письменників — ВУСПП утворилася в січні 1927 року. В основу своєї літературно-політичної платформи ВУСПП поклала марксо-ленінську науку та настановлення комуністичної партії, керуючись ними в повсякденній літературно-критичній та громадсько-політичній роботі. ВУСПП поставила собі за завдання творити пролетарську літературу спільно з своєю клясою, в постійному контакті й взаємовпливі з пролетарським читачем, розглядаючи свою роботу, як частину загально-пролетарської справи. Звідси випливала й масовість нашої організації, яка (масовість) конкретно виявилася в організації робітних їх літературних гуртків у районах вугілля, руди, чавуну й сталі. ВУСПП поклала собі за обов'язок під керівництвом комуністичної партії боротися проти різних буржуазних течій і тенденцій, націоналізму всіх гатунків та проти „лівих“ пролеткульто-богданівських рецидивів на літературному фронті України. Стоячи на ґрунті інтернаціоналізму, ВУСПП об'єднала в своїх лавах більшість пролетарських письменників країни, незалежно від мови, якою ті письменники творили. З перших днів існування, в ВУСПП, крім основного українського ядра з друкованими органами „ГАРТ“ та „Літературна Газета“, утворилися секції російська та єврейська зі своїми журналами („Красное слово“, „Проліт“). ВУСПП поставила собі за мету відтворювати в художніх творах героїчну боротьбу пролетаріату на всіх ділянках соціалістичного будівництва і зокрема на фронті культурної революції. Активно відгукуючись і беручи безпосередню участь у проведенні всіх політичних та культурно-громадських кампаній і заходів радвлдади та компартії, члени нашої організації одержували бойове пролетарське наснаження, яке, безперечно, позитивно впливало на вусппівську творчість. ВУСПП налаштувало тісні творчі та організаційні зв'язки з братніми пролетарськими літературами РСФРР, Білорусі та Закавказзя, а також і з пролетарськими письменниками Заходу. Конкретно цей зв'язок здійснюється через участь ВУСПП у ВОАПП та в Міжнароднім Бюрі Пролетарської Літератури, що оце тепер засідає в Харкові. ВУСПП провела консолідацію комуністичних літературно-критичних сил, кинула гасло більшовизації пролетарської літератури та оголосила призов робітників-ударників у літературу, не забуваючи одночасно й про поширення впливу на лівопопутницькі письменницькі сили та про наближення краєвих з них до пролетарської літератури. Друковані органи ВУСПП („Гарт“, „Забой“ — орган вседонецької організації, „Красное слово“ та „Проліт“) на своїх сторінках систематично друкують твори робітників початківців, запроваджують особисте листування з ними, утворюють для них консультації, виявляючи таким чином нові кадри робітників письменників, що, на нашу думку, в найближчий час повинні дати керівників літературного руху на Україні. Запроваджуючи в своїх лавах пролетарську самокритику, борючись з різними збоченнями від

¹⁾ Вийшло в „Харк. Пролетарі“ 7 листоп. 1930 р.

генеральній лінії розвитку пролетарської літератури, ВУСПП веде велику ідеологічно-виховну роботу серед своїх членів. Творчий доробок ВУСПП на сьогодні складають такі твори (беремо основні).

ПРОЗА: Ів. Микитенко — „Вуркагани“, „На соняшних гонах“, „Голуби мира“; Ів. Кириленко — повісті: „Курси“, „Кучеряві дні“, „Натиск“, „Одна доба“, збірка оповідань, „З металевого фронту“ (нариси); Ів. Ле — „Роман Міжгір'я“, „Юхим Кудря“, „Наливайко“ — історична повість, „Танець живота“ тощо; Л. Первомайський — „Комса“ — оповідання, „Околиці“ — повість, „Плями на сонці“ — повість; М. Ледак — „На-гора“ (епосея Донбасу), „В імлі позолоченій“; Кость Гордієнко — „Славгород“ — повість, „Наймити“ (колгоспні новелі); В. Кузьмич — „Крила“ — виробничий роман, „Морські оповідання“, „Італійка з Мадженто“; Ю. Зоря — „Депо“ — виробничий роман; Л. Смілянський — „Машиністи“; І. Топчій — „Шахтарська повість“; Н. Забіла — „Тракторобуд“ — повість; М. Майський — „Новелі“; М. Ірчан — „Біла мавпа“, „На півдорозі“; А. Крашаниця — „Сьомий номер“ — повість; В. Зорін — „Генеральний бій“ — повість; Г. Шишов — „Шахта“ — повість; І. Ткачук — „Помста“ — оповідання.

Тут ми згадали лише основні твори членів нашої організації, обминаючи досить численну й актуальну художню продукцію таких наших прозаїків, як Даниєль, А. Дикий, Минько, Мусяк, Роздольський, Снежин, Миколюк та ін.

ПОЕЗІЯ: Ів. Кулик — „Чорна епосея“, „Шість поем“, „Софієвка“; В. Сосюра — „Три томи поезій“; Л. Первомайський — „З фронту“, „М. Терещенко“, „Лябораторія“, „Риштовання“; Н. Забіла — „Далекий край“; С. Голованівський — „Одверто“; М. Гаско — „Обабіч кордону“; Безпощадний — „Каменна книга“ (збірка віршів про шахти Донбасу); М. Доленго — „На камені зросло“, а також збірки поезій т.т. Радугіна, Кісельова, Бездомного, Фефера, Городського, Д. Загула, Шмигельського, Піонтек, Педи та ін.

П'ЄСИ: Ів. Микитенко — „Іду“, „Диктатура“, „Кадри“; зараз працює над новою п'єсою „Вугілля“; Л. Первомайський — „Коммольці“, „Невідомі салдати“; Л. Корнійчук — „Кам'яний острів“; М. Ірчан — „Родина щіткарів“. Крім цього, в галузі драматургії пробує сили вуспівська молодь. М. Бірюков разом з тов. Хмельницьким написали лібретто оперети „Робфаківець“, що прийнята до постанови харківською державною музкомедією. Робітничий театр Дніпропетровського ставить перероблений для сцени „Роман Міжгір'я“ Ів. Ле та п'єсу колективу молодих дніпропетровських вуспівців „ЦО“.

КРИТИЧНІ, ПУБЛІЦИСТИЧНІ ТА ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ ПРАЦІ: В. Коряк — „Українська література“, конспект, 1, 2 томи „Історії української літератури“; С. Щупак — „Стиль і проза“; Я. Савченко — „Доба й письменник“; В. Сушино-Хомейко — „Пролетаріат і література“, Б. Коваленко — „В боротьбі за пролетарську літературу“; М. Новицький — „На ярмарку“; Є. Гірчак — „Хвильовизм“, „На два фронти в боротьбі з націоналізмом“; Г. Овчаров — „Літературно-критичні нариси“; І. Микитенко — „За гегемонію пролетарської літератури“.

Перерахована вище творча робота ВУСПП в основному відгукувалася на актуальні завдання соціалістичного будівництва, на життя партії та комсомолу, на боротьбу за соціалістичну перебудову села, колективізацію, удариштво, соцзмагання тощо. Критична робота вусп-

івиці йшла під прапором боротьби з немарксистськими теоріями в літературознавстві, з вульгаризаторами марксизму, в боротьбі за діалектичний матеріалізм, як філософську основу для творення стилю пролетарської літератури.

Ці досягнення ВУСПП так в галузі художньої творчості, як і в організаційно-політичних справах дали підставу партії визначити ВУСПП, як основну організацію пролетарської літератури на Україні.

Складаючи сьогодні, в день великого пролетарського свята, рапорта харківському пролетаріатові про свою роботу, ВУСПП і надалі запевняє всіх, що під проводом комуністичної партії, беручи активну безпосередню участь у боротьбі пролетаріату за збудовання соціалізму в найкоротший історичний термін, невтомно борючись з ворожими нашої ідеології вилами на фронті культурної революції, висувачи нові імена в літературу з надрів робітництва, невпинно підвищуючи свій ідейний та творчий рівень, запроваджуючи в своїх лавах пролетарську самокритику, — ВУСПП й надалі лишиться надійним загonom і вірною зброєю партії в боротьбі за пролетарську ідеологію, за культурну революцію на Україні.

Секретаріат ВУСПП { Ів. Микитенко
Ів. Кириленко

6 - XI - 30 р. м. Харків.

ВУСППівці ЗА РОБОТОЮ

М. Ледянюк. В порядку ВУСППівської самооблізації членів нашої спілки виїжджав на шахту „Софія“ (Макіївка).

Сприяючи ліквідації вугільного прориву, письменник зацікавився двома основними моментами — свіжим поповненням шахтарів (вербованими колгоспниками та мобілізованими комсомольцями) і справою механізації видобутку.

Письменник заснував літературно-робкорівський гурток при місцевому клубі і популяризував ідею заклик ударників до пролетлітератури.

М. Ледянюк прикріпився до шахти і тримає з нею постійний зв'язок, як листовний, так і періодичними виїздами.

К. Гордієнко. Як бригадир ВУСПП їздив по районах Волині, Сумщини, найясніших на наймита, в справі мобілізації наймитства та комсомольців у Донбас. Літературний матеріал друкує в „Культробітнику“. К. Гордієнко, тісно зв'язаний з кількома комунами по тих районах, нещодавно видав дві книжечки нарисів — „Комуна Жовтня на Волині“ і „Комуна на хуторі Куличка“, де в переломленні самих комунарів подає історію розвитку давніх комун тих, жорстоку класову боротьбу наймитства, бідноти з хуторським здиравлим глитаєм, організацію праці, виробничих процесів тощо.

Разом з тим, К. Гордієнко допоміг рядовому комунарові Ів. Шляку написати цікаву, своєрідну книжечку нарисів про свою комуна. Молода комуна ім. Сталіна (район сучільної колективізації на Волині — Потіївський) характерна надзвичайно швидкими темпами зростання. Комунар-виробничник цілком безпосередньо відобразив виробничі, організаційні процеси в комуні. Літературні портрети, характеристики комунарів особливо свіжі, безпосередні, барвисті. Книжку цю, як і дві попередні, видала Книгоспілка.

Закінчивши „Повість про комуну“, що незабаром вийде з друку (перекладається також ЗИФ-ом російською мовою), К. Гордієнко збирає матеріал до другої частини повісті, маючи на думці поширити тему організації праці в комуні. Одночасно працює над темою „Кол-госп“, закінчує повість „Атака“, в основі якої — хлібозаготівлі, пере- вибори.

Антін Шмигельський. У вересні-жовтні ц. р. працював у Донбасі на Ачєвському заводі ім. Ворошилова у складі буксирної бригади газети „Комуніст“.

Щоб допомогти ліквідувати прорив на заводі, А. Шмигельський брав активну участь у роботі заводських організацій, разом з робітничими бригадами провадив обслідування роботи в цехах, знайомився з життям та працею ударників і друкував нариси, епіграми та статті в заводській газеті „Ворошиловець“ та районній газеті „Більшовиць- кий шлях“.

Крім того, А. Шмигельський організував на заводі робітничий літе- ратурно-творчий гурток, де активно працює з 15 товаришів.

Нариси Шмигельського з життя заводу друкувалися в газеті „Кому- ніст“ і мають вийти окремою книжкою у видавництві „Гарт“.

Ще раніш, у червні-липні ц. р., з доручення ВУРПС та ДВУ, А. Шмигельський брав участь у письменницьких бригадах для про- ведення місячника української культури, на Луганщині, Гуманщині, Вінниччині, Проскурівщині та Кам'янецьчині, зробивши за час подорожі понад 20 доповіді на тему „Класова боротьба в українській радян- ській літературі“.

В ЄВСЕКЦІЇ ВУСПП

При Тракторобуді працює постійна бригада євсекції ВУСПП у складі тт: І. Фефера, Гольдеса і Хашеватського.

Останніми часами проведено низку виступів. Бригада організувала літгурток.

На час ліквідації прориву до 5 взуттєвої фабрики прикріплено бри- гаду у складі тт: Пинчевського та Чернявського. Проведено прикріп- лення до фабрик та заводів: до ДЕЗ'у — т. Рузіна, до „Більшовика“ — А. Когана, до Тиняківки — т. Котляра.

Для проведення антирелігійного культмаршу в зв'язку з ліквідацією прориву відряджено тт: Фефера і Гольдеса до Бердичева, Ружака до Погребища, А. Когана до Лубень та Полтави, т. Пинчевського до Мол- давії. Прозаїк М. Альбертон працював у Донбасі кілька місяців, про- вів кілька вечорів і виготовив до друку книжку про Донбас.

За постановою Секретаріату ВУСПП з 10 В. „Проліт“ відкриває відділ творчості робітничих гуртків ВУСПП.

Євсекція ВУСПП готує до друку збірник, присвячений ударництву, соцзмаганням. Збірник вийде у вид-ві „Гарт“.

Журнал „Проліт“ налагодив роботу консультативного бюро. При бюрі є постійний секретар т. Мижирицький.

В журналі „Проліт“ надруковано переклади творів І. Микитенка, І. Кулика, В. Сосюри, В. Блакитного, В. Чумака, Первомайського, Бо- бинського та Терещенка. Надруковано також статті про творчість Микитенка, Кулика, Сосюри. У найближчих №№ друкуватимуться статті про творчість Кириленка, Первомайського, Кузьмича.

У зв'язку з призовом робітників-ударників в літературу Харк. євсекція ВУСПП влаштувала 28 жовтня вечір у клубі ІІІ Інтернаціо-

ялу. Де участі ввечорі були залучені робітники - ударники, письменники, як початківці, так і ті, що довгий час друкуються в пресі. Ці ж робітники - письменники, здебільша молодь, і будуть організовані, як група молоді при ВУСПП, як основне ядро для дальшої мобілізації молодих письменників на підприємствах.

До цього ж дня газета „Штерн“ випустила спеціальну сторінку, присвячену призову ударників. Більша частина цієї сторінки була приділена творам робітників із підприємств.

ЗМІСТ

	стор.
Микола Скрипник — Стан культурного будівництва в СРСР . . .	5
Леонід Первомайський — Невідомі салдати	33
К. Гордієнко — Комунари (опов.)	86
М. Лесянко — Манівцями	102
В. Іванович — Молотба (поезії)	133
Х. Вайнерман — За працею (поезії)	134
В. Гайворонський — Бригадирів злочин	135
Кость Кошевський — Шість тисяч підсудних (сценарій)	158
Майкл Голд — Лист до ред. „Гарт“	204
Іван Кириленко — Ударників в літературу (ст.)	205
Бібліографія	210
Хроніка	219

РОЗПОВСЮДЖУМО ЖУРНАЛ „ГАРТ“

Криворізька організація ВУСПП на поширеному засіданні разом із представниками роб. літ. гуртків 15 жовтня 1930 р. ухвалила:

Зобов'язати всі літературні гуртки розгорнути роботу серед активу пролетарських читачів щодо розповсюдження журналу „ГАРТ“.

Запропонувати всім членам ВУСПП передплатити журнал „Гарт“. Члени літ. групи „Червоний Гірник“ повинні провести колективну передплату, гуртуючись по кілька чоловік.

Доручити тов. Юхвідові домовитися з культвідділом профради про передплату для всіх клубів, бібліотек та червоних кутків журналу „ГАРТ“.

Одночасно доручити т. т. Юхвідові та Олійникові умовитися з відповідними організаціями про забезпечення літгуртків потрібною літературою та приміщенням для роботи.

ХТО ДАЛІ ПІДЕ ЗА ПРИКЛАДОМ КРИВОРІЗЦІВ?

ПЕРЕДПЛА
ЧУЙТЕ!
ЧИТАЙТЕ!
ПОШИ
РЮЙТЕ!
ЛІТЕРА
ТУРНО
ХУДОЖНІЙ
ТА КРИ
ТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ
Р І К
ВИДАННЯ
ЧЕТВЕРТИЙ

Г А Р Т

ОРГАН ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ
ПРОЛЕТАРСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ
(В У С П)

РЕДАГУЮТЬ: І. КИРИЛЕНКО, В. КОРЯК, І. КУ-
ЛИК, І. МИКИТЕНКО, Б. КОВА-
ЛЕНКО, Г. ОВЧАРОВ, С. ЩУПАК

СВОЄЧАСНО ЗНАЙОМИТЬ ЧИТАЧА
З НОВИМИ ХУДОЖНИМИ ТВОРАМИ
ПРОЛЕТАРСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ
ТАК УКРАЇНИ І РАДСОЮЗУ, ЯК І
ЗАКОРДОННУ
МІСТИТЬ ГРУНТОВНІ СТАТТІ З ТЕО-
РІЇ ЛІТЕРАТУРИ, ДАЄ КРИТИЧНІ
РОЗВІДКИ ПРО СУЧАСНЕ УКРАЇН-
СЬКЕ ПИСЬМЕНСТВО, РОЗРОБЛЯЄ
ПИТАННЯ СТИЛЮ ДОБИ, ДАЄ БА

Г
А
Р
Т

ГАТУ ЛІТЕРАТУРНО - МИСТЕЦЬКУ
ХРОНІКУ ТАК РАДЯНСЬКУ, ЯК І
ЗАКОРДОННУ.
ПОВИНЕН БУТИ НАСТОЛЬНИМ ЖУР-
НАЛОМ КОЖНОГО РОБІТНИКА
АКТИВІСТА, КОМСОМОЛЬЦЯ,
КУЛЬТРІБІТНИКА І ВЗАГАЛІ КОЖ-
НОГО, ХТО ХОЧЕ БУТИ В КУРСІ
СПРАВ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЛЕТАР-
СЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

П Е Р Е Д П Л А Т А
НА 1 РІК — 6 КРБ., 6 МІС. — 3 КРБ. 25 К., НА 3 МІС. — 1 КРБ. 75 К.
ЦІНА ОКРЕМОГО ЧИСЛА 75 КОП.

П Е Р Е Д П Л А Т У П Р И Й М А Є
СЕКТОР ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ (ХАРКІВ, СЕРГІЇВСЬКА ПЛОЩА, МОСКОВСЬКІ РЯДИ, №11), УПОВНО-
ВАЖЕНІ ФІЛІЇ ТА КНИГАРНІ ДВУ, ПОШТОВІ КОНТОРИ ТА ЛИСТОНОШІ ПО ВСІХ МІСТАХ УСРР

А Д Р Е С А Р Е Д А К Ц І І
Х А Р К І В, П У Ш К І Н С Ь К А, № 46, ТЕЛ. 57-28